

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra evropských studií

Bakalářská práce

2024

Hana Šťastná

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra evropských studií

Současná diskuze o IVG ve Francii

Bakalářská práce

Autorka práce: Hana Šťastná

Studijní program: Teritoriální studia

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Matějka, Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Brně dne 30. dubna 2024

Hana Šťastná

Bibliografický záznam

ŠŤASTNÁ, Hana. *Současná diskuze o IVG ve Francii*. Praha, 2024. 57 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra evropských studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Ondřej Matějka, Ph.D.

Rozsah práce: 63587 znaků.

Abstrakt

V letech 2020 až 2022 podstoupila Francie dvouletý legislativní proces, vedoucí ke změně podmínek interrupce. V jeho průběhu se zcela vytratily původně deklarované důvody změny a namísto toho předkladatelé akcentovali dlouhodobé problémy francouzského zdravotnictví, týkající se faktického přístupu k interrupcím. Na tuto legislativu navázala změna ústavy, završená v roce 2024, která zavedla garantovanou svobodu uchýlit se k interrupci za podmínek stanovených zákonem.

Abstract

Between 2020 and 2022, France underwent a two-year legislative process leading to the change of induced abortion's conditions. In the course of it, the originally declared reasons for the change completely disappeared, and instead the presenters emphasized the long-term problems of the French healthcare system, regarding real access to induced abortions. This legislation was followed by an amendment to the Constitution, finalized in 2024, which introduced the guaranteed freedom to resort to induced abortion under conditions set by law.

Klíčová slova

Francie, interrupce, zdravotnictví, změna ústavy.

Keywords

France, induced abortion, healthcare system, amendment to the Constitution

Title

The current debate on IVG in France.

Obsah

Úvod	7
1. Vývoj právní úpravy	12
1.1 Loi Veil	12
1.2 Vývoj podmínek interrupce	16
2. Změny podmínek interrupcí v roce 2022	21
2.1 Loi Gaillot	21
2.2 Postoje k zákonu	22
2.3 Covid 19 – skutečný nebo zástupný důvod?	29
3. Změna ústavy	36
3.1 Od Roe vs. Wade po Versailles	36
3.2 Kongres	38
3.3 Nutná změna ústavy?	41
Závěr	46
Summary	47
Použitá literatura	49

Úvod

Tato práce je případovou studií, věnující se situaci ve Francii v souvislosti s poslední změnou právní úpravy interrupcí z března 2022 a procesu, který vedl ke změně francouzské ústavy, do které bylo nově zaneseno nikoliv původně zamýšlené právo na interrupci, ale zaručená svoboda uchýlit se k interrupci za podmínek stanovených zákonem.

Interrupce je téma, které se nedotýká pouze medicínské oblasti, ale je – většinou silně emocionálně – diskutováno v široké veřejnosti, která ve svých postojích bývá ovlivněna jednak morálními principy, formujícími život každého člověka, sociálně-ekonomickými podmínkami života, a rovněž náboženstvím a přístupem církví k této otázce. Pro postoje politiků, kteří utvářejí legislativu, jsou v různé míře intenzity směrodatné názory elektorátu té které politické strany, ale i faktické postavení církve v zemi a její schopnost ovlivnit voličské preference. Nezanedbatelný vliv na legislativní proces má i postavení nejrůznějších uskupení, která se buď vymezují proti interrupcím, nebo bojují za liberální přístup k nim, a jejich stále rostoucí schopnost nátlakovými akcemi ovlivňovat veřejné mínění.

Čas od času se toto téma dostává do popředí, obvykle v souvislosti s případy znesnadnění přístupu k interrupcím (USA, Polsko, Malta) nebo neobvyklé zákonodárné iniciativy (Polsko, Francie). Vždy se v této souvislosti hodnotí argumenty zastánců dvou hlavních názorových proudů, označovaných pro-life (tedy odpůrce interrupcí, vycházejících z myšlenky vzniku života v okamžiku zplození a z toho vyplývající nutnosti jeho ochrany) a pro-choice (zastánci práva svobodného rozhodování ženy o interrupci). Málokdy však legislativa, postoje politické reprezentace i názory té které části společnosti vychází z krajní polohy těchto názorových proudů, spíše se liší větším či menším příklonem k liberálnímu či restriktivnímu přístupu k interrupcím.

Kromě legislativní úpravy je v některých zemích s větším zastoupením praktikujících katolíků (Itálie, Irsko či Polsko) v posledních letech předmětem diskuzí rozdíl mezi právní úpravou a faktickým přístupem k interrupcím, daný postojem lékařů, kteří by měli výkon provádět, a kteří

mají možnost z důvodu tzv. výhrady svědomí provedení zákroku odmítnout.¹

Otázka legálnosti a způsobu provádění interrupcí (zejména bezpečnosti zákroku) je důležitá i proto, že ovlivňuje reprodukční zdraví společnosti. Světová zdravotnická organizace udává, že šest z deseti nechtěných těhotenství končí interrupcí, přičemž 45 % z nich jsou nebezpečné – z těchto 45 % pak naprostá většina (97 %) probíhá v rozvojových zemích.² Nebezpečné nelegální interrupce jsou častou příčinou úmrtí mladých žen.

Francie je, pokud jde o legislativní úpravu interrupcí, specifická v několika směrech. K dekriminálnímu interrupcí zde došlo poměrně pozdě (až v r. 1974), na druhé straně se od té doby práva francouzských žen v této oblasti rozšířila do podoby nesrovnatelné s většinou západních zemí: státem hrazená antikoncepce pro mladistvé a mladé dospělé, vysoce liberální právní úprava interrupcí, které žena nehradí, velké využití telemedicíny při interrupcích, to vše činí z Francie jednu z nejvíce liberálních zemí v této oblasti.

Poslední dvě legislativní změny, první z března 2022 a druhá z března 2024, jsou zajímavé jednak tím, jaké podněty stály u jejich zrodu, a také tím, jaká byla povaha debat, které se na toto téma vedly ve veřejném prostoru.

Pokud jde o primární zdroje, vycházím z textu právních předpisů, projevů představitelů francouzské politické scény, a rovněž ze statistických dat z průzkumů veřejného mínění a ze statistik o interrupcích. V této souvislosti bych chtěla vysoce ocenit snadný přístup k francouzským právním normám, a to i těm, které pochází ze 70. a 80. let minulého století, včetně záznamů o projevech členů zákonodárných sborů.

¹ Pozn.: Tato možnost je ve většině zemí zemi regulována obdobně, a to kombinací právní normy, umožňující obecně odmítnutí lékařského zákroku z důvodu výhrady svědomí, a etického pravidla profesní lékařské komory či obdobné organizace, která podmínky blíže specifikuje. V České republice je to § 50, odst. 2 zákona 372/2011 Sb. Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, a Etický kodex České lékařské komory. Francie je v tomto směru výjimkou, protože má dvojitou právní úpravu výhrady svědomí – viz bod 2.1 této práce.

² Abortion. Key facts. 25.11.2021. *World Health Organization*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abortion> (staženo 2.3.2024).

Ze sekundárních zdrojů jsou to především odborné články, věnující se třem okruhům. Jednak je to vývoj právní úpravy (včetně důvodů jednotlivých změn), dále pak stati, zabývající se faktory, které ovlivňují počty interrupcí i postoje veřejnosti k nim, a konečně články (vesměs odborníků na ústavní právo), které se zabývají změnou ústavy z letošního roku.

Považuji za nutné podotknout, že diskuze na téma poslední změny právní úpravy interrupcí byla mizivá. Většina odborných článků i článků v denním tisku, které jsem pro tuto část práce mohla využít, se věnuje problémům francouzského zdravotnictví a možnostem jejich řešení, zejména faktickému přístupu žen k interrupcím. Seriózní debata stran důvodů poslední právní úpravy neprobíhala, protože celý dva roky trvající legislativní proces (2020 – 2024) byl ve výsledku zpolitizovaný a názorově vyhocený, zastánci novelizace zákona nebyli schopni se svými oponenty prakticky komunikovat (což platilo i naopak), a také příspěvky v odborných periodících či v denním tisku byly oproštěny od snah o objektivitu a argumentaci, podloženou statistickými daty.

Domnívám se, že objektivní zpětné hodnocení poslední právní úpravy, včetně dopadů do praxe, budeme v odborném tisku nacházet až s určitým časovým odstupem (odhaduji nejméně dva roky), a to i s ohledem na skutečnost, že statistická data o interrupcích jsou uceleně poskytována s určitým zpožděním.

Pro zpracování historického exkurzu jsem ocenila práce D. Stetson a M. Mathieu, kdy zejména prvně jmenovaná zasazuje otázku přijetí *Loi Veil* do kontextu tehdejší politické a společenské situace.

Ze sekundárních zdrojů považuji za přínosnou práci A. Guillaume a kol., a to pro její přehlednost a posouzení tématu z více aspektů. Nejvíce komplexní přístup a objektivitu vykazují práce H. Atay, která se dané problematice věnuje dlouhodobě, jejíž analýzy získaných dat jsou precizní, a která zpracovala údaje získané přímo od žen, které podstoupily interrupci.

V části, věnované změně ústavy, jsem jako sekundární zdroje použila zejména články odborníků na ústavní právo na stránkách *Le club de*

juristes, který publikoval stati zastánců i odpůrců změny ústavy a umožnil tak porovnat jejich argumenty. Změna ústavy se v tomto směru lišila od změny zákonné úpravy interrupcí, u které obdobná debata nad relevantností důvodů nového zákona neproběhla vůbec. I tato ojedinělá debata však postrádala názory odborníků na legislativní proces, i když jedním z oficiálních důvodů změny ústavy byla obava z možné změny stávající liberální právní úpravy.

Práce je rozdělena do čtyř částí.

V první části se věnuji vývoji právní úpravy interrupcí ve Francii od *Loi Veil* do roku 2022. Šířeji popisuji okolnosti vzniku *Loi Veil*, který znamenal zásadní přelom v přístupu k interrupcím. Dále pak uvádím vývoj právní úpravy, nikoliv však po jednotlivých zákonech, ale podle oblastí: podmínky interrupcí, jejich úhrada, přístup k antikoncepci (tu zmiňuji jednak proto, že i zde zaujímá Francie ojedinělou pozici v kontextu evropské úpravy, a jednak z toho důvodu, že farmakum, označované jako „pilulka po“, je řazeno mezi antikoncepci, ale jeho použití směřuje k zabránění těhotenství) a trestní či správní delikty (této oblasti se, byť krátce, věnuji proto, že francouzská úprava reagovala velmi pružně na rozvoj sociálních sítí a internetu obecně).

Druhá část je věnována situaci ve Francii ve vztahu k nejnovější právní úpravě z roku 2022. Pozornost věnuji důvodům změny zákona, jak byly v průběhu dvouletého legislativního procesu prezentovány, diskutuji na poli zákonodárných sborů i postojům veřejnosti k této otázce. Na základě statistických údajů a průzkumů dokládám, zda důvody, které byly v počátku celého procesu oficiálně motivem poslední právní úpravy, byly relevantní v době konečného přijetí zákona.

Ve třetí části představím změnu ústavy včetně důvodů, pro které byla navržena, a příčin prezidentem preferované legislativní procedury. Věnuji se rovněž stanoviskům významných ústavních právníků k opodstatněnosti změny ústavy i relevantnosti důvodů, které měly k této změně vést.

Závěrečnou část práce věnuji zodpovězení otázky, jaké faktory byly určující pro změnu legislativy v roce 2022 a pro změnu ústavy v březnu 2024. Výchozí tezí je, že zatímco pro změnu legislativy byly rozhodujícím

důvodem problému ve zdravotnictví během covidové pandemie, které dočasně limitovaly faktický přístup k interrupcím, na zamýšlenou změnu ústavy mělo rozhodující vliv nedávné rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci Roe vs. Wade.

1. Vývoj právní úpravy

1.1 Loi Veil

Ve Francii byla na základě právní úpravy z roku 1920 interrupce trestným činem nejen u osoby, která ji provedla, ale i u ženy, která ji podstoupila (se sazbou šest měsíců až tři roky a pokutou), trestný byl i prodej antikoncepce a dokonce podání jakékoliv informace, umožňující zabránění otěhotnění. V době vichistického režimu byla interrupce dokonce hrdelním zločinem. Ani hrozba těchto trestů však interrupcím nezabránila: počet interrupcí ve 20. a 30. letech se odhaduje na 400 tisíc ročně a po roce 1945 dokonce na jeden milion. Studie z roku 1950 poukázala na významné dopady majetkové nerovnosti těhotných žen: zatímco polovina žen, které podstoupily interrupci, byly ženy vdané, z chudých poměrů, které zákrok provedly samy, lépe situované využívaly služeb soukromých lékařů, kteří zákrok prováděli navzdory právní úpravě, která ho zakazovala.³

I přesto, že tendence k uvolňování rigidního přístupu k interrupcím byly součástí společenských změn ve Francii již od konce šedesátých let, bylo přijetí prvního zákona o legalizaci interrupcí (*La Loi Veil*) na konci roku 1974 (vyhlášen byl 17. 1. 1975), nazývaného často zákon o závoji či závojový zákon,⁴ provázeno bouřlivou diskuzí.

Požadavek na liberální přístup k interrupcím vnesly do veřejného prostoru ve druhé polovině 60. let organizace jako MLF (*Le Mouvement de libération des femmes*), l'ANEA (*l'Association nationale pour l'étude de l'avortement*), *Ligue du droit des femmes*, *Choisir* a další. K nim se připojovaly levicově zaměřené subjekty, které v uvolnění pravidel pro interrupci spatřovaly otázku sociální spravedlnosti: „... bohatí mohou vždy podstoupit bezpečnou interrupci doma nebo v zahraničí, zatímco

³ Dorothy M. Stetson, „Abortion Law Reform in France“, *Journal of Comparative Family Studies*, Vol. 17, No. 3 (podzim 1986), 277-290, <https://www.jstor.org/stable/41601489> (staženo 24. 11. 2023).

⁴ Jedná se o slovní hříčku – příjmení Simone Veil, která jako tehdejší ministr zdravotnictví zákon prosadila, znamená v překladu závoj. Odtud pak některé novinové titulky, jako „Francie se stále více zahaluje do závoje“ apod.

osud žen z lidu mají v rukou andělíčkářky“.⁵ Současně s těmi, kteří volali po liberalizaci legislativy a dostupnosti antikoncepce, se aktivizovaly opačné trendy. Na rozdíl od jiných zemí ve Francii v čele těchto aktivit nestála katolická církev, ale skupiny lékařů, právníků, zdravotních sester, univerzitních profesorů a žen, z nichž nejvýznamnější byla *Laissez-les-vivre*⁶, založená Paulem Chauchardem v r. 1970.

Legislativní snahy o skromnou liberalizaci právní úpravy, zejména Peyretův zákon⁷ z roku 1970, nenašly odezvu u politické reprezentace. Vláda se stavěla proti jakýmkoliv změnám a ti, kdo o změny usilovali, neměli dostatek politické síly k prosazení svých požadavků.

Zásadní akcí, která téma interrupcí vnesla do veřejného prostoru, byl Manifest de 343, uveřejněný 5. 4. 1971 v deníku *Le Nouvel Observateur*. V krátkém textu bylo konstatováno, že ve Francii každoročně podstoupí interrupci milion žen, které tak činí (z důvodu utajení) v nebezpečných podmínkách, ačkoliv se medicínsky jedná o jednoduchý zákrok. Celkem 343 žen, mezi nimi známé osobnosti kultury (např. Simone de Beauvoir či Catherine Deneuve), podepsalo doznání „*Je déclare que je suis l'une d'elles. Je déclare avoir avorté.*“⁸, a to i navzdory tehdejší právní úpravě, v důsledku které se fakticky veřejně přiznaly k protiprávnímu jednání a riskovaly postih. Manifest vzbudil velkou pozornost: obdobná veřejná prohlášení o realizaci interrupcí připojili všeobecní lékaři a gynekologové, podobná akce (rovněž s účastí známých osobností) proběhla v Německu. Sylvie Chaperon spatřuje hlavní přínos Manifestu v tom, že se mu podařilo „politicky předefinovat otázku interrupce: už nejde o to, zda je zapotřebí interrupci liberalizovat, ale zda to budou ženy, kdo o ní rozhodují.“⁹

Naplno pak téma interrupce ve veřejném prostoru začalo rezonovat v souvislosti se soudním případem, nazývaným „proces Bobigny“.

⁵ Dorothy M. Stetson, „Abortion Law Reform in France“, *Journal of Comparative Family Studies*, Vol. 17, No. 3 (podzim 1986), 277-290, <https://www.jstor.org/stable/41601489> (staženo 24. 11. 2023).

⁶ přel. Nechte je žít.

⁷ Chtěl umožnit interrupci např. v případě znásilnění či incestu, a vážného poškození plodu.

⁸ Prohlašuji, že jsem jednou z nich. Prohlašuji, že jsem podstoupila interrupci.

⁹ Sylvie Chaperon, „Manifeste des 343.“ *France Mémoire*. <https://www.france-memoire.fr/manifeste-des-343/> (staženo 24. 11. 2023).

Šestnáctiletá dívka Marie-Claire, pocházející ze skromných poměrů (žila s matkou a dvěma sestrami), se po znásilnění rozhodla pro interrupci. Její matka však neměla lékařem požadovaných 4500 franků, a proto interrupci provedla anděličkářka za spolupráce dalších dvou žen. Všechny ženy byly obžalovány podle zákona z roku 1920, přičemž Marie-Claire byla soudem pro mladistvé zproštěna obžaloby z důvodu věku a svého znevýhodněného postavení, které soud pojal jako polehčující okolnosti. Dospělé ženy pak byly souzeny v říjnu až listopadu 1972 samostatně. Jejich právní zástupkyně Gisèle Halimi dokázala z procesu udělat veřejnou záležitost a vyprovokovat širokou diskuzi o interrupcích již tím, že nežádala soud o shovívavé posouzení případu, ale ostře útočila proti zákonu, podle kterého jsou ženy souzeny – jak sama později řekla, proměnila proces soudní v proces politický, protože „obžalovaní se změnili v žalobce a soud použili jako prostor, v němž přiměli soudce čelit veřejnému mínění“.¹⁰ Demonstrace, články v novinách, relace v rádiu, veřejná vyhlášení lékařů, představitelů politického i společenského života nakonec vyústily ve dvě zproštění obžaloby a dvě symbolická odsouzení, ale především v příslib prezidenta Pompidoua zabývat se po parlamentních volbách v r. 1973 zastaralou legislativou.

Tento příslib však vyústil pouze v předložení zákona, který byl v podstatě kopií Peyretova návrhu z roku 1970, a který neuspokojil ani zastánce liberální úpravy, ani odpůrce interrupcí. Bouřlivé několikaměsíční debaty a předkládání protichůdných pozměňovacích návrhů přivedly legislativní proces do mrtvého bodu. V této situaci Pompidou 2. 4. 1974 umírá a jsou vypsaný nové prezidentské volby.

Nový prezident Valéry Giscard d'Estaing se k otázce interrupcí stavěl vstřícně. Do vlády premiéra Chiraca byla jmenována na post ministra zdravotnictví Simone Veil (jako první žena v takto vysoké funkci), která byla pověřena vypracováním návrhu nového zákona. Ten znamená – v porovnání s předchozí úpravou – skutečnou liberalizaci interrupcí. Jak Stetson, tak Mathieu se shodují v tom, že vznik zákona, který liberalizoval přístup k interrupci, byl paradoxně umožněn smrtí prezidenta Pompidoua,

¹⁰ Dorothy M. Stetson, „Abortion Law Reform in France“, *Journal of Comparative Family Studies*, Vol. 17, No. 3 (podzim 1986), 277-290, <https://www.jstor.org/stable/41601489> (staženo 24. 11. 2023)

který (prostřednictvím ministra spravedlnosti) nepřipravoval (i přes deklarovanou snahu) nic víc, než vylepšenou verzi Peyretova návrhu. Mathieu navíc zdůrazňuje význam skutečnosti, že příprava zákona nebyla v gesci ministra spravedlnosti, ale ministryně zdravotnictví Simone Veil, u které Stetson oceňuje schopnost vyjednávat v emocionálně vypjaté situaci s aktéry napříč politickým spektrem.

Simone Veil měla nespornou zásluhu na prosazení zákona¹¹. Tato žena, která sama prošla peklem koncentračního tábora a byla svědkem nacistických zločinů, a která těžce nesla přehlížení holocaustu v poválečné Francii, dokázala v bouřlivé, více než tři dny trvající, a televizí a rozhlasem přenášené parlamentní diskuzi, čelit ostrým invektivám vůči své osobě (dokonce takovým, které přirovnávaly potraty k plynovým komorám), a bez uchylování se k vyostřeným emocionálním projevům byla schopna nejen obhájit vládní návrh zákona, ale i reagovat na námitky jeho odpůrců. „Nacházíme se uprostřed zmatků a anarchie, která nemůže pokračovat potrat musí zůstat výjimkou, posledním řešením situace, která nemá řešení ... je zapotřebí ženám naslouchat ... je to vždy drama a drama to vždycky bude ... konečné rozhodnutí musí učinit vždy žena“.^{12 13}

Připomínky k navrhované úpravě směřovaly ze všech stran. Například M. Mathieu připomíná, že ještě před hlasováním o tomto zákonu se zejména z řad MLAC¹⁴ zvedl odpor proti tomu, že by interrupce prováděla pouze lékařská zařízení.¹⁵ Výtkám levice, která jako výraz sociální spravedlnosti požadovala úhradu zákroku z prostředků sociálního pojištění, oponovala

¹¹ Návrhy vládou předkládaných nových zákonů zpravidla v Národním shromáždění prezentuje ministr spravedlnosti, který to ale v daném případě odmítnul učinit z důvodu svých osobních výhrad vůči zákonu.

¹² INA Politique, „1974: Le discours de Simone Veil sur l'IVG à l'Assemblée Nationale“, YouTube, 26. 11. 1974, <https://www.youtube.com/watch?v=45MOc6PYoY8> (staženo 24. 11. 2023).

¹³ Teprve třicet let po přijetí zákona Simone Veil souhlasila s tím, aby její projev, kterým zákon prosadila, byl zveřejněn v písemné podobě – výsledkem je kniha *Les hommes aussi s'en souviennent*. O bouřlivých dnech, ve kterých bylo rozhodováno o přijetí zákona, byl v roce 2014 natočen film *La loi, le combat d'une femme pour toutes les femmes /Zákon, boj jedné ženy za všechny ženy/* (<https://www.youtube.com/watch?v=sCJLrj5VmUk>).

¹⁴ *Mouvement pour la liberté de l'avortement et de la contraception – Hnutí za svobodu interrupce a antikoncepce*.

¹⁵ Marie Mathieu, „L'avortement en France: du droit formel aux limites concrètes à l'autonomie des femmes“, *Droit et société*, 2022/2, p. 335 – 355, <https://www.cairn.info/revue-droit-et-societe-2022-2-page-335.htm&wt.src=pdf> (staženo 24. 11. 2023).

S. Veil tím, že „... by bylo nespravedlivé žádat po daňových poplatnících, aby hradili zákrok, který někteří z nich považují za zločin“.¹⁶

Veil zdůrazňovala, že vládou předkládaný návrh je nejlepším možným řešením: pokud by zákon obsahoval příliš mnoho podmínek pro realizaci interrupce, měl by jen mizivý dopad na počet nelegálních zákroků, přičemž v navrhované podobě nebude mít dopad na míru porodnosti, protože pouze převede interrupce z ilegální do legální sféry. Argumentovala také tím, že kroky, které žena musí podle zákona učinit před interrupcí, směřují k tomu, aby si uvědomila závažnost svého rozhodnutí. Navíc vzhledem k tomu, že zákrok musí být proveden ve zdravotnickém zařízení, je chráněno zdraví ženy. Zákon byl nakonec přijat poměrem 284 ku 189; zajímavé je, že zdaleka ne všichni poslanci vládní strany hlasovali pro návrh – zákon prošel především díky hlasům levice. Senát byl, jak poznamenává Stetson, pro přesvědčovací schopnosti Simone Veil ještě větší výzvou než Národní shromáždění: padla zde celá řada pozměňovacích návrhů, z nichž však v konečném výsledku prošel jediný, který umožňoval lékařskému zařízení odmítnout provedení interrupce v případě, že v daném regionu je jiné zařízení, které zákrok provede. Senát nakonec zákon odhlasoval poměrem 184 k 90.¹⁷

1.2 Vývoj podmínek interrupce

Francouzská právní úprava interrupcí, kterou D. Stetson (oprávněně) shledává jako jednu z nejvíce liberálních v západním světě,¹⁸ se od roku 1975 vyvíjela ve čtyřech směrech, a to úpravou podmínek samotného zákroku, změnou úhrady interrupcí, přístupem k antikoncepci a změnou vztahu interrupcí a trestního práva.

¹⁶ Dorothy M. Stetson, „Abortion Law Reform in France“, *Journal of Comparative Family Studies*, Vol. 17, No. 3 (podzim 1986), 277-290, <https://www.jstor.org/stable/41601489> (staženo 24. 11. 2023)

¹⁷ *Ibid*

¹⁸ Další obdobně liberální přístup spatřuje v USA (pozn.: příspěvek byl napsán před 24.6.2022), kde ho však musel namísto zákonodárského sboru zajistit Nejvyšší soud svým rozhodnutím ve věci *Roe vs. Wade*.

Pokud jde o podmínky zákroku, původní *Loi Veil*¹⁹ umožňoval interrupci za podmínek, že těhotenství způsobilo u ženy stav nouze, žena podstoupila setkání s lékařem (který jí podal kompletní informace o zákroku) a absolvovala sedmidenní lhůtu na rozmyšlenou. Nezletilé ženy potřebovaly k zákroku souhlas jednoho z rodičů nebo (byly-li sirotky) zákonného opatrovníka. Zárok mohl provést pouze lékař a byl plně hrazen ženou. Časově byl zárok omezen na dobu do 10. týdne těhotenství. Zákon byl původně přijat na pět let s tím, že následně dojde k jeho přezkoumání; po uplynutí této doby byla jeho účinnost prodloužena na dobu neurčitou.

Dvacet šest let po přijetí *Loi Veil* novelizovaná právní úprava – *Loi Aubry-Guigou* z 4. 7. 2001 – prodloužila gestační limit z 10 na 12 týdnů těhotenství, resp. 14 týdnů amenorey. Zákon také omezil povinné psychosociální konzultace na nezletilé těhotné, a povolil pro tyto ženy zárok i bez svolení zákonného zástupce.

V roce 2004 povolil zákon využití potratové pilulky RU 486 praktickými lékaři – do té doby mohlo být toto farmakum, vyvinuté vědeckým týmem dr. Étienne-Émile Baulieu a uvedené na trh na konci 80. let farmaceutickou společností Roussel-Uclaf, používáno pouze ve schválených nemocničních zařízeních.

Loi Veil byl dále novelizován v lednu 2014, kdy z podmínek pro provedení zákroku byl vypuštěn stav nouze, způsobený nechtěným těhotenstvím, a v lednu 2016, kdy byla vypuštěna obligatorní sedmidenní lhůta na rozmyšlenou. Od roku 2016 mohou i porodní asistentky provádět farmakologickou interrupci, a od prosince 2023 také chirurgickou.²⁰

Úhrada interrupce nebyla v prvním zákoně *Loi Veil* zakotvena vůbec. Když po sedmi letech v roce 1982 mělo Národní shromáždění hlasovat o *Loi Roudy*²¹ (nazývaném podle tehdejší ministryně pro práva žen Yvette

¹⁹ Loi N° 75-17 du 17 Janvier 1975 relative à l'interruption volontaire de la grossesse, <https://www.legifrance.gouv.fr/download/securePrint?token=@3MPSeGqX5HrYbrvY4i0&pagePdf=3> (staženo 25. 11. 2023).

²⁰ „Les sage-femmes peuvent désormais pratiquer l'IVG instrumentale“, *Service Public*, 18. 12. 2023, <https://www.service-public.fr/particuliers/actualites/A16989> (staženo 20. 12. 2023).

²¹ Loi N° 83-1172 du 31 Décembre 1982 relative à la couverture des frais afférents à l'interruption volontaire de grossesse non thérapeutique et aux modalités de financement de cette mesure,

Roudy), který měl umožnit hradit podstatnou část úhrady za interrupci z prostředků sociálního pojištění, vzbudil návrh zákona vlnu emocí a rozpoutal v zákonodárném sboru bouřlivou debatu. Zpravodajka zákona Eliane Provost v Národním shromáždění konstatovala, že v průzkumech veřejného mínění se vyslovilo 58 % obyvatel a 68 % obyvatel v produktivním věku pro hrazení interrupcí z prostředků sociálního pojištění. Argumentovala také tím, že podle statistik nemělo přijetí *Loi Veil* vliv na porodnost, a že v zemích, kde je interrupce byť zčásti hrazena, došlo ke stabilizaci či snížení počtu interrupcí. Úhradu interrupcí označila za akt sociální spravedlnosti.²² Poté, co návrh dvakrát schválilo (v pozměněné podobě) Národní shromáždění, a byl dvakrát odmítnut Senátem, po třetím hlasování v Národním shromáždění (opět s kladným výsledkem) vyhlásil prezident Mitterand stav legislativní nouze a v této situaci zákon vyhlásil.

Dekretem 2013-248 z 25. 3. 2013 byla úhrada interrupcí převedena ze sociálního pojištění na nemocenské pojištění, přičemž úhrada byla zvýšena na plné pokrytí.²³ V roce 2016 byl systém úhrady interrupce zjednodušen tím, že žena nemusí sama vynaložit žádné prostředky na pokrytí nákladů lékařského úkonu, který je bez dalšího ze 100 % hrazen ze státních prostředků.²⁴

Přístup k antikoncepci²⁵ naznal zásadní uvolnění v roce 1967, kdy Neuwirthův zákon²⁶ povolil užívání perorální antikoncepce a nitroděložních tělísek – do té doby platil (ještě více než dvacet let po

[https://www.legifrance.gouv.fr/download/securePrint?token=gQNGDMLVV\\$bVSe2xMiBU&pagePdf=15](https://www.legifrance.gouv.fr/download/securePrint?token=gQNGDMLVV$bVSe2xMiBU&pagePdf=15) (staženo 24. 11. 2023).

²² Assemblée Nationale, 2 Séance du 10 Décembre 1982, <https://archives.assemblee-nationale.fr/7/cri/1982-1983-ordinaire1/114.pdf> (staženo 25. 11. 2023).

²³ Décret N° 2013-248 du 25 Mars 2013 relatif à la participation des assurés prévue à l'article L. 322-3 du code de la sécurité sociale pour les frais liés à une interruption volontaire de grossesse et à l'acquisition de contraceptifs par les mineures, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000027221802> (staženo 25. 11. 2023).

²⁴ Ve Francii hradí lékařský výkon pacient, který následně může po státu, resp. pojišťovně, požadovat proplacení určitého procenta takto vynaložených nákladů. V případě interrupce se žena, podstupující zákrok, na úhradě výkonu vůbec svou přímou platbou nepodílí.

²⁵ Pro účely této práce pouze okrajově zmiňuji jeden druh antikoncepce, a to ve formě hormonálních pilulek, neboť tento druh antikoncepce je ve Francii nejrozšířenější.

²⁶ Zákon je takto nazýván podle svého předkladatele v Národním shromáždění – poslanci Lucienu Neuwirthovi, který byl odpůrcem právní úpravy z roku 1920 a pokoušel se opakovaně o její zrušení.

válce!) zákon z roku 1920, který zakazoval nejen antikoncepci, ale i podávání informací o ní. Antikoncepce byla na základě nového zákona dostupná pouze na lékařský předpis, nebyla hrazena (ani zčásti) z veřejných prostředků a nezletilí potřebovali i k vystavení lékařského předpisu i k prodeji písemný souhlas jednoho z rodičů nebo zákonného zástupce. Zákon také zakazoval jakoukoliv reklamu na antikoncepci.²⁷ Legalizace hormonální perorální antikoncepce znamenala revoluci a stala se „symbolem emancipace žen, kterým dala možnost, aby samy regulovaly svou plodnost“.²⁸ Ačkoliv celosvětově je v žebříčku antikoncepčních metod perorální hormonální antikoncepce na třetím místě, ve Francii – i přes pokles v posledním desetiletí – stále zůstává nejvíce preferovanou formou. Dekretem 2013-248 z 25. 3. 2013 bylo rozhodnuto o plném hrazení antikoncepce pro nezletilé od věku 15 let.²⁹

Vztah interrupcí a trestního práva doznal rovněž významných změn. *Loi Veil* interrupce dekriminalizoval. V roce 1993 byl do systému trestního práva zaveden trestný čin maření dobrovolného přerušování těhotenství, a to ve formě bránění přístupu do zdravotnického zařízení, výhrůžek zdravotnickému personálu i samotným ženám, které zákrok podstupují. *Loi Aubry-Guigou* v roce 2001 převedl tato jednání (při zachování postihu) z oblasti trestního práva do zákona o veřejném zdraví. Od roku 2014 tento delikt zahrnuje i bránění přístupu k informacím o interrupcích.

Rozvoj internetu a sociálních sítí přiměl zákonodárce k další změně, která vyvolala – na rozdíl od předešlých změn – nejen velkou diskuzi, ale i rozhodování Ústavní rady. Zákonodárci navrhli, aby pod trestný čin

²⁷ Loi N° 67-1176 du 28 décembre 1967 relative à la régulation des naissances et abrogeant les articles L. 648 et L 649 du code de la santé publique, *Journal officiel de la République Française*, 99 année, No 302, 29. 12. 1967, s. 13-14, [https://www.legifrance.gouv.fr/download/securePrint?token=oppoqSN4BtL2d\\$PGitjL&pagePdf=13](https://www.legifrance.gouv.fr/download/securePrint?token=oppoqSN4BtL2d$PGitjL&pagePdf=13) (staženo 26. 11. 2023).

²⁸ Mireille Le Guen, Alexandra Roux, Mylène Rouzaud-Cornabas, Leslie Fonquerne, Cécile Thomé, Cécile Ventola, „Cinquante ans de contraception légale en France: diffusion, médicalisation, féminisation.“, *Population & Sociétés*, Numéro 549, Novembre 2017, https://www.ined.fr/fichier/s_rubrique/27050/549_ang_population.societes.novembre2017.contraception.fr.pdf (staženo 28. 12. 2023).

²⁹ Décret N° 2013-248 du 25 mars 2013 relatif à la participation des assurés prévue à l'article L. 322-3 du code de la sécurité sociale pour les frais liés à une interruption volontaire de grossesse et à l'acquisition de contraceptifs par les mineures, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000027221802> (staženo 25. 11. 2023).

maření dobrovolného přerušení těhotenství bylo zahrnuto i jednání, kdy jsou elektronickou cestou šířeny informace o povaze IVG a jeho zdravotních následcích, s úmyslem uvést v omyl a odradit od zákroku.³⁰ Oponenti návrhu argumentovali svobodou projevu a (dle mého názoru oprávněně) kritizovali příliš obecnou formulaci právní úpravy, zejména pokud jde o „úmysl uvést v omyl“, tedy kategorii subjektivní povahy, která je z podstaty věci obtížně prokazatelná. Ústavní rada, které byl zákon předložen skupinou senátorů, provedla výklad, týkající se svobody projevu, jinak však argumenty senátorů odmítla a rozhodla, že zákon je v souladu s ústavou.³¹

³⁰ Loi N° 2017-347 du 20 Mars 2017 relative à l'extension du délit d'entrave à l'interruption volontaire de grossesse, *Journal officiel de la République Française*, 21. 12. 2017, <https://www.legifrance.gouv.fr/download/pdf?id=tDs7EuflyPLiOT3uV6ureKzJjCIAdyVclT8YLRvU K-g=> (staženo 26. 11. 2023).

³¹ Décision n° 2017-747 DC du 16 mars 2017, bod 14 a 15, *Conseil Constitutionnel*, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2017/2017747DC.htm> (staženo 26. 11. 2023).

2. Změny podmínek interrupcí v roce 2022

2.1 Loi Gaillot

Pandemie COVID 19 zasáhla do všech oblastí života, zejména však do sféry poskytování zdravotní péče. Již 25. 8. 2020 byl Národnímu shromáždění předložen návrh novelizace stávající právní úpravy. Návrh byl postupně třikrát zamítnut Senátem (pokaždé v upraveném znění), až teprve 23. 2. 2022 odhlasovalo Národní shromáždění konečné znění, označované jako Loi Gaillot (podle jedné z předkladatelek a původní zpravodajky zákona Albane Gaillot).

Původní argumenty při předložení návrhu zákona v roce 2020 spočívaly v tom, že každoročně musí asi tři až pět tisíc žen odjet do zahraničí z důvodu zmeškání gestační lhůty, což je v důsledku pandemie Covid-19 a uzavření hranic nyní nemožné. Dalším argumentem pak – ve vztahu k navrhovanému zrušení specifické výhrady svědomí – bylo, že se ženy stále častěji setkávají s odmítnutím provedení zákroku, neboť zdravotníci uplatní uvedenou výhradu.³²

Při projednávání v dolní komoře parlamentu předkladatelé vycházeli z informační zprávy z 16. 9. 2020, v níž se konstatovalo, že počet interrupcí ve Francii je stabilní a pohybuje se mezi 225 a 230 tisíci zákroky ročně. Každý rok však 3 až 5 tisíc žen cestuje do zahraničí z důvodu zmeškání gestačního limitu. Zpráva konstatuje, že interrupce provádí pouze 2,9 % praktických lékařů a gynekologů a 3,5 % porodních asistentek, přičemž v přístupu k těmto zdravotníkům existují významné územní nerovnosti, kdy nedostatkem zdravotníků jsou postiženy hlavně venkovské oblasti. Interrupce je pro lékaře navíc nerentabilním lékařským zákrokem, protože skutečné náklady na chirurgický zákrok jsou platbou zdravotního pojištění pokryty pouze z jedné poloviny. Tento fakt, spolu s vysokým průměrným věkem gynekologů, přispívají k nedostupnosti zákroku. Zpráva rovněž konstatuje územní rozdíly v míře potratovosti (od 10,9 po 22 interrupcí na 1000 žen) i v době, která uběhne od podání žádosti po realizaci zákroku (od 3 do 11 dní), a také trvalý trend poklesu chirurgických interrupcí a

³² Proposition de loi n° 3292, *Assemblée Nationale*, 25. 8. 2020, https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/textes/l15b3292_proposition-loi (staženo 20. 2. 2024).

naopak vzestupu farmakologického zákroku. V souvislosti s pandemií COVID 19 se zde uvádí problémy s dopravní dostupností při cestách k lékaři a nedostatek zdravotnických prostor, primárně využívaných pro nemocné COVID.³³

Přijetí zákona trvalo až do roku 2022. Zákon prodloužil gestační limit z 12 na 14 týdnů (16 týdnů amenorey) u chirurgické interrupce a na 7 týdnů (9 týdnů amenorey) u farmakologického zákroku. Mimoto odstranil dosavadní 48 hodinovou lhůtu na rozmyšlenou, umožnil porodním asistentkám praktikovat chirurgickou interrupci (v praxi od prosince 2023), vytvořil oficiální seznam zdravotníků, kteří zákrok provádí, a v neposlední řadě zavedl postih pro farmaceuty, kteří odmítnou vydat nouzovou antikoncepci. Oproti navrhovanému znění nebylo rozhodnuto o zrušení možnosti odmítnout zákrok provést z důvodu výhrady svědomí.³⁴

2.2 Postoje k zákonu

Během dvouletého legislativního maratonu prošel návrh Loi Gaillot třikrát oběma komorami parlamentu a jedním projednáváním společné parlamentní komise než byl schválen. Poprvé byl předložen v srpnu 2020 a jeho zpravodajkou se stala Albane Gaillot. Argumenty, které jménem předkladatelů zákona přednesla při jednání Národního shromáždění ve prospěch navrhované úpravy, byly následující³⁵:

a) Gaillot konstatovala, že ročně asi tisíc žen nestihne interrupci v gestačním limitu (nejvíce se jedná o mladé ženy do 25 let), na druhé straně uváděla, že bez prodloužení tohoto limitu to bude odhadem asi tři až pět tisíc žen (současně však dodala, že tento údaj je „obtížné ověřit“, ale že „vychází z výsledků terénní práce a provedených analýz“), a tyto ženy si musí při vycestování do zahraničí za účelem interrupce hradit

³³ Rapport d'information N° 3343, *Assemblée Nationale*, 16. 9. 2020, https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/rapports/ega/l15b3343_rapport-information (staženo 20. 2. 2024).

³⁴ Loi N° 2022-295 du 2 mars 2022 visant à renforcer le droit à l'avortement, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000045287560> (staženo 20. 12. 2023).

³⁵ Renforcement du droit à l'avortement, 1ère lecture – Discussion en séance publique, 8. 10. 2020, https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/dossiers/renforcement_du_droit_a_lavortement?etape=15-AN1 (staženo 20. 3. 2024).

veškeré náklady, což postihuje zejména chudší ženy, u kterých je již dnes míra interrupcí vyšší než u žen dobře situovaných,

b) argumentem ve prospěch zrušení lhůty na rozmyšlenou bylo to, že v kombinaci této lhůty a laxního přístupu některých zdravotníků, rozšiřování medicínských pouští v některých regionech či uplatnění výhrady svědomí mohou ženy, které si pozdě uvědomí své těhotenství (buď ho odmítají, nebo jsou, např. nezletilí, nedostatečně informovány), snadno překročit gestační limit – v souvislosti s medicínskými pouštěmi však současně uvedla, že již v roce 2013 varovala Vysoká rada pro rovnost žen a mužů, že za posledních deset let (tj. od r. 2003) bylo uzavřeno více než 130 zařízení, provádějících interrupce,

c) Gaillot argumentovala i situací v souvislosti s pandemií Covid-19, kdy uvedla, že jedna z organizací, pomáhající ženám (Family Planning) obdržela v době od března do dubna 2020 53 žádostí o pomoc s interrupcí po gestačním limitu ve srovnání s 19 žádostmi ve stejném období roku 2019, a dovozovala z těchto dat výrazný dopad lockdownu na přístup k interrupcím,

d) u navrhovaného zrušení práva zdravotníků uplatnit výhradu svědomí³⁶ argumentovala situací v Itálii, kde 70 % lékařů tuto výhradu aplikuje, i když na druhé straně připustila, že tato výhrada je ve Francii uplatňována nejvíce u interrupcí po 10. týdnu gravidity,

e) pokud jde o návrh, aby porodní asistentky³⁷ mohly provádět interrupci chirurgickou formou, zde předkladatelé zákona argumentovali především tím, že počet asistentek je vyšší než počet gynekologů, a navrhovanou úpravou tak dojde ke zvýšení dostupnosti interrupcí.

Ačkoliv v Národním shromáždění návrh zákona prošel (i když potřebná většina byla překročena o pouhých 13 hlasů), byl provázen kritikou, a to především z řad středopravicových a pravicových poslanců, kteří také

³⁶ Ve Francii má lékař (nikoliv další zdravotnický personál) obecně právo uplatnit výhradu svědomí, ale kromě ní má ještě specifické právo nejen lékař, ale i každý zdravotnický pracovník, který se na interrupci podílí, odmítnout provedení interrupce, a to bez jakéhokoli zdůvodnění – právě tuto druhou výhradu, specifickou pro interrupce, navrhoval zákon zrušit.

³⁷ *sage-femme* – termín je sice do češtiny překládán jako porodní asistentka, ale kompetence porodní asistentky jsou České republice odlišné, přičemž interrupce nemůže provádět vůbec (vyhláška 55/2011 Sb. o činnostech zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků)

většinově hlasovali proti. Např. pravicová poslankyně Firmin Le Bodo navrhovala prodloužení gestačního limitu pouze na dobu koronavirové krize. V. Six (UDI) se k zákonu stavěla negativně a konstatovala, že skutečným problémem je rozdílná regionální dostupnost interrupcí a prevence. Thibault Bazin (Les Républicains) poukazoval na zdravotní rizika pozdních interrupcí a jejich etický rozměr (stav vývoje plodu). Někteří poslanci také poukazovali na rozpor mezi postavením porodní asistentky, která je právně v pozici nelékařského personálu, ale má jí být umožněno provádět chirurgický zákrok (navíc zákrok s rizikem četných komplikací).

Senát návrh zákona zamítnul.³⁸ Prodloužení gestačního limitu odmítnul s tím, že je nutné se zaměřit na lepší informovanost a posílení prevence nechtěných těhotenství – vymezil se proti argumentům ve zprávě senátorky Laurence Rossignol (Parti Socialiste), která konstatovala, že lockdowny během koronavirové pandemie ztížily přístup k interrupcím zejména mimo velká města, a že aktuálně pozdní interrupce neprovádí 13 % veřejných a 30 % soukromých zdravotnických zařízení³⁹. Ohledně rozšíření kompetencí porodních asistentek senát (shodně s některými pravicovými poslanci dolní komory) poukázal na právní postavení porodních asistentek, a nadto na stanovisko zástupců gynekologů, kteří poukazují na jejich nedostatečnou odbornost. Neztotožnil se ani s názorem L. Rossignol, která uvedla, že navrhovaným odstraněním výhrady svědomí sleduje to, aby interrupce nebyla vnímána jako drama, provázené pocitem viny ze strany ženy a nepřijatelnosti ze strany zdravotníků, a aby byla postavena na roveň jiným úkonům z oblasti reprodukční medicíny, jako je předepisování antikoncepce.

Zákon se tak znovu vrátil k projednání v Národním shromáždění. I přesto, že v té době měla Francie za sebou dva lockdowny, stejná zpravodajka Albane Gaillot nevznesla na podporu prodloužení gestační lhůty žádné nové argumenty, vycházející ze statistických dat za uplynulý rok, a pouze konstatovala, že pandemie zhoršila *již existující* problémy v přístupu

³⁸ V době rozhodování měla pravice v senátu nadpoloviční většinu (přesněji 55,2 %) křesel, a proti návrhu se vymezovali zejména pravicoví senátoři.

³⁹ Rapport N° 263 (2020-2021) de Mme Laurence Rossignol, fait au nom de la commission des affaires sociales, déposé le 13 janvier 2021, *Sénat*, <https://www.senat.fr/rap/l20-263/l20-263.html> (staženo 20. 3. 2024).

k interrupcím a zdůraznila potřebu „ ... předvídat budoucí krize ... s cílem trvale posílit právo na interrupci“.

Stejně jako při předešlém projednávání se proti návrhu vymezovali především praví poslanci: G. Levy (Les Républicains) argumentovala (stejně jako při prvním čtení), že prodloužení gestační lhůty neřeší problém medicínských pouští a konstatovala, že podle průzkumu pouze 37 % gynekologů je ochotno provádět interrupce v případné prodloužené gestační lhůtě. J. Corneloup (Les Républicains) poukázala na to, že prodloužení gestační lhůty řeší spíše důsledky než příčiny. Někteří poslanci, profesí lékaři, také poukázali na zdravotní rizika a potenciální možnost selektivních interrupcí na základě pohlaví, které je rozeznatelné od 11. týdne gravidity. Debata byla názorově polarizovaná, ale byli to především poslanci pravicových subjektů, kteří apelovali na potřebu věcné diskuze (V. Six, S. Pinel a další) a ve snaze oddálit přijetí zákona podali více než 400 pozměňovacích návrhů.⁴⁰

Eticky diskutabilní část debaty se týkala navrhovaného zrušení specifické výhrady svědomí pro veškerý zdravotnický personál, podílející se na interrupci: poslanci opakovaně zmiňovali, že tato specifická úprava interrupce stigmatizuje, jiní argumentovali tím, že by tento zákrok měl být postaven na roveň kterémukoliv jinému lékařskému výkonu, například předepisování antikoncepce, a celá řada projevů byla vůči zdravotníkům poměrně ofenzivní.

Projednávání trvalo až do listopadu 2021 (mezitím Francie prošla třetím, a posledním, lockdownem); zákon byl opět přijat (s drobnými pozměňovacími formulacemi). Ze 115 hlasujících bylo pro 79, proti 36, přičemž proti návrhu hlasovalo 8 hlasujících poslanců za LREM, všichni republikáni a poslanci UDI, 3 z Agir ensemble a 4 nezařazení.⁴¹

Na řadu přišlo další kolo projednávání v Senátu v lednu 2022. Diskuze v Senátu byla vedena spíše na úrovni úvah, zda zákon řeší příčiny

⁴⁰ Renforcement du droit à l'avortement, 2ème lecture – Assemblée Nationale, https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/dossiers/renforcement_du_droit_a_lavortement?etape=15-SN1 (staženo 20. 3. 2024).

⁴¹ Analyse du scrutin n° 4204, <https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/scrutins/4204> (staženo 20. 3. 2024).

problémů s přístupem k interrupcím: Olivier Henno (UDI) poukázal na absenci relevantní analýzy, etický rozměr pozdních interrupcí a zdravotní rizika s nimi spojená, S. Ravier (Reconquête) zdůraznil, že 47 % žen podstupuje interrupci z materiálních důvodů. Senát návrh opět zamítnul.⁴²

Poté společná komise, složená ze zástupců obou komor parlamentu, konstatovala po svém jednání, že nebyla schopna shodnout se na společném návrhu.⁴³

Výsledkem neústupnosti Senátu bylo, že při novém (již třetím) projednávání v dolní komoře byl z návrhu vypuštěn jeden ze dvou nejvíce diskutovaných článků, a sice ten, který se týkal výhrady svědomí pro zdravotnický personál. To však nebránilo některým poslancům (zejména z LFI) pokusit se jej do návrhu znovu zařadit. Příznivci vypuštění výhrady svědomí argumentovali (opět) stigmatizací interrupcí, zatímco jejich oponenti nejčastěji poukazovali na to, že interrupce není s ohledem na její etické rozměry běžným zákrokem, a že výhrada svědomí, jak byla ukotvena v *Loi Veil*, je pro zdravotnický personál jedinou zákonnou úpravou – ve vztahu k ostatním lékařským výkonům je tato výhrada upravena podzákonnými normami, jejichž změna je snazší než změna zákona.

Nejvíce diskutovaným bodem bylo prodloužení gestační lhůty. Ze zprávy zpravodaje i z diskuze zcela vymizely původní argumenty z roku 2020, tedy problémy s přístupem k interrupcím v důsledku pandemie Covid-19. Namísto toho poslanci, obhajující návrh, opakovaně hovořili o zajištění práva žen na kontrolu nad svým tělem (B. Bourguignon – LREM) a o ženách, které z důvodu zmeškání gestačního limitu musí zákrok podstoupit v zahraničí a hradit si jej.

Poslanci napříč politickými stranami zmiňovali zejména úbytek gynekologů, porodnic a zdravotnických zařízení, byli to však výlučně představitelé pravice, kteří uváděli, že tento problém prodloužení

⁴² Renforcement du droit à l'avortement, 2ème lecture – Sénat, https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/dossiers/renforcement_du_droit_a_lavortement?etape=15-SN2 (staženo 20. 3. 2024).

⁴³ Renforcement du droit à l'avortement – Résultat des travaux de la commission n° 375 (2021-2022) déposé le 20 janvier 2022, <https://www.senat.fr/leg/pp121-375.html> (staženo 20. 3. 2024).

gestačního limitu nevyřeší (G. Levy, V. Six), ale naopak přibude lékařů, kteří zákrok odmítnou (F. Di Filippo).

E. Ménard poukázala i na to, že stejné argumenty, zejména pokud jde o ženy, nucené podstoupit zákrok v zahraničí, byly důvodem předcházejícího prodloužení gestační lhůty z 10 na 12 týdnů. P. Gosselin (Les Républicains) upozornil, že zatímco v jiných zemích s liberální úpravou počet interrupcí klesá, ve Francii zůstává léta konstantní, a že debata na toto téma se polarizovala: „... jste buď pro, nebo proti, nic mezi tím“. Velmi často bylo také zmiňováno nedodržování povinné sexuální výuky ve školách (podle B. Pételle tuto povinnost neplní 25 % škol).

Celkově byla debata, jak přesně popsal P. Gosselin, vyhrocená, emotivní, poměrně často se ozývaly výkřiky, invektivy. Nejvyhrocenější byla část, v níž se projevy soustředily na zrušení 48 hodinové lhůty na rozmyšlenou, kde podporovatelé zákona hovořili o *infantilizaci* žen.

O návrhu hlasovalo pouze 59 poslanců, byl přijat 46 hlasy, proti bylo 13 (2 z LREM, všichni hlasující republikáni a UDI a 5 nezařazených) – vzhledem k tomu, že potřebná většina byla 30 hlasů, a přesně tolik hlasů dodala LREM, lze konstatovat, že to byla tato strana, která zákon prohlašovala dolní komorou.⁴⁴

Projednání v Senátu bylo stručné, senátoři nevznášeli jakékoliv další argumenty a návrh zákona jako celek zamítli. Kvitovali však pozitivně vypuštění článku, který měl zdravotníkům znemožnit výhradu svědomí, vztahující se k interrupcím.⁴⁵

Závěrečné projednání v dolní komoře zcela pominulo původně deklarovaný důvod navrhované úpravy. Projevy byly ryze politické, buď absolutně adorující novou úpravu, nebo odmítající, navíc velmi emotivně

⁴⁴ Renforcement du droit à l'avortement, Nouvelle lecture – Assemblée Nationale, https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/dossiers/renforcement_du_droit_a_lavortement?etape=15-AN1 (staženo 20. 3. 2024).

⁴⁵ Renforcement du droit à l'avortement, Nouvelle lecture – Sénat, https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/dossiers/renforcement_du_droit_a_lavortement?etape=15-SNNLEC (staženo 20. 3. 2024).

zabarvené – odkazovaly na historii interrupcí, na Annie Ernaux,⁴⁶ na situaci žen v Polsku apod. Ze 182 hlasujících bylo 135 pro (z toho 86 LREM, 13 MoDem, 15 socialistů, 5 LFI), proti hlasovalo 47 poslanců (z toho 11 LREM, 19 Les Républicains, 5 MoDem, 6 nezařazených). Lze tak uzavřít, že o přijetí zákon rozhodl politický střed a levice, naprostá většina pravicových poslanců byla proti. Zajímavé je, že ani vládní LREM nebyla jednotná – při každém hlasování bylo proti zákonu cca 11 % z hlasujících poslanců této strany (pro srovnání LFI projevila ve všech hlasováních pevnou stranickou disciplínu).⁴⁷

Zajímavý byl postoj prezidenta Macrona: nejprve se k zákonu stavěl zdrženlivě a uváděl, že „není nakloněn“ myšlence prodloužení gestační lhůty, přičemž zrušení specifické výhrady svědomí odmítal zcela.⁴⁸ V průběhu projednávání vyslovil nevoli nad tím, že legislativní proces vůbec pokračuje („... nemá smysl dále rozdělovat společnost“).⁴⁹ Postupně se začal stavět do pozice bojovníka za ženská práva, a nakonec slavnostně oznámil úmysl zakotvit právo na interrupce v ústavě, a ze změny ústavy dokázal udělat okázalý spektakl se svou osobou v hlavní roli.⁵⁰

Pokud jde o postoje veřejnosti, ta je dlouhodobě příznivě a většinově nakloněna liberální právní úpravě: podle rozsáhlého průzkumu veřejného mínění, realizovaného po přijetí zákona, 83 % obyvatel nahlíží pozitivně na zákonem zakotvenou možnost interrupcí a 77 % se domnívá, že žena

⁴⁶ Annie Ernaux je francouzská spisovatelka, nositelka Nobelovy ceny za literaturu, která v roce 2000 vydala novelu *L'Événement* (Událost), v níž popisuje svou zkušenost s nelegální interrupcí, kterou podstoupila jako mladá studentka v 60. letech. Na název novely odkazovali i politici v projevech u příležitosti změny ústavy („aby už žádná žena nemusela prožívat událost“).

⁴⁷ *Renforcement du droit à l'avortement, Lecture définitive – Assemblée Nationale*, https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/dossiers/renforcement_du_droit_a_lavortement?etape=15-ANLDEF (staženo 20. 3. 2024).

⁴⁸ Bernard Groce, Gauthier Vaillant, „Avortement, le coup de frein surprise d'Emmanuel Macron“, *La Croix*, 2. 7. 2021, <https://www.la-croix.com/Sciences-et-ethique/Avortement-coup-frein-surprise-dEmmanuel-Macron-2021-07-01-1201164295> (staženo 1. 3. 2024).

⁴⁹ Romy Devienne, „Allongement du délai de l'IVG: Macron tente de saboter la mesure approuvée à l'Assemblée“, *Révolution Permanente*, 1. 12. 2021, <https://revolutionpermanente.fr/Les-deputes-approuvent-l-allongement-du-delai-de-l-IVG-malgre-l-opposition-de-Macron-et-la-droite> (staženo 3. 2. 2024).

⁵⁰ *Les moments forts de la cérémonie de scellement de l'IVG dans la Constitution*, YouTube, 8. 3. 2024, <https://www.youtube.com/watch?v=Zv7L1A0dWAY> (staženo 5. 4. 2024).

má mít právo svobodně o interrupci rozhodnout (v době přijetí *Loi Veil* to bylo pouze 48 %). Stejně liberální postoj zaujímá francouzská společnost i ohledně zanesení práva na interrupci do ústavy – pro a spíše pro je celkem 86 % (a to napříč politickým spektrem). Mezi odpůrci zanesení práva na interrupci do ústavy je co do věku nejvíce zastoupena skupina 18 – 24 let, ohledně domicilu pařížská aglomerace, stran konfese islám (25 %) a pokud jde o voličské preference, jsou to příznivci E. Zemmoura. Poslední dvě jmenované skupiny se také nejvíce vymezují i proti interrupcím samotným.⁵¹

2.3 COVID-19 – skutečný nebo zástupný důvod?

Jak jsem uvedla výše, prvotní návrh zákona reagoval na situaci v roce 2020, která vznikla v souvislosti s pandemií COVID-19. Předkladatelé argumentovali problémy s přístupem k interrupcím v samotné Francii i pro ženy, které za tím účelem v důsledku zmeškání gestační lhůty vyjíždějí do zahraničí, a v době pandemie tuto možnost v důsledku uzavření hranic neměly. To také bylo oficiálním důvodem, proč bylo navrhováno prodloužení gestační lhůty o dva týdny.

Gestační lhůta je, spolu s podmínkami legálního zákroku, nejvíce problematickým prvkem každé právní úpravy. Statistiky dokládají, že příliš restriktivní přístup k interrupcím má za následek nikoliv nižší počet interrupcí, ale jejich přechod do nelegální sféry.⁵² Na příkladu Polska, kde v minulých letech probíhal souběh restriktivní interrupční politiky a štedré finanční prorodinné politiky, je vidět, že výsledkem restrikcí může být, a

⁵¹ François Kraus, Hugo Lasserre, Adélie Aubin, „Regards croisés France / États-Unis sur le droit à l’avortement et sa constitutionalisation“, 28. 11. 2022, https://www.partir-a-new-york.com/wp-content/uploads/2022/11/Rapport_ifop_PartirANewYork-IVG.pdf (staženo 2. 3. 2024).

⁵² Lisa Remez, Katherine Mayall, Susheela Singh, „Global Developments in Laws on Induced Abortion: 2008 – 2019“, *International Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, Vol. 46, No 1 (2020), pp. 53-65, <https://www.jstor.org/stable/10.1363/46e0920?searchText=abortion+in+france&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dabortion%2Bin%2Bfrance%26so%3Drel%26pagemark%3DeyJwYWdlIjoyLCJzdGFydHMlOnsiSINUT1JCYXNpYyI6MjV9fQ%253D%253D%26groupefq%3DWyJzZWYy> (staženo 1. 3. 2024).

to i při finanční podpoře rodin, klesající porodnost a snižování počtu obyvatel dané země.⁵³

Na druhé straně příklad Nizozemí s extrémně dlouhou gestační lhůtou a zcela liberálním přístupem k interrupcím ukazuje, že ani příliš dlouhá lhůta nemusí být zásadní problém, je-li provázena adekvátní sexuální výchovou a striktním dohledem nad její realizací, což je přesně to, co se ve Francii (i přes zákonnou úpravu této činnosti) neděje.

Gestační lhůtu je nutno zvažovat i z pohledu lékařů, z nichž mnozí nejsou nakloněni pozdním interrupcím, a nikoliv pouze z důvodu zvýšeného zdravotního rizika pro ženu a náročnosti chirurgického výkonu, ale také z hlediska etického, protože při interrupci po 12. týdnu gravidity již lékař nemůže provést jednorázovou extrakci plodu. Zákrok je proto extrémně psychicky náročný jak pro lékaře samotného, tak pro veškerý zdravotnický personál. Navíc z ekonomického hlediska není interrupce rovněž zajímavá, což přispívá ke snížení počtu soukromých zařízení, která zákrok praktikují.⁵⁴

Je proto namístě velmi bedlivě zvažovat, jaká gestační lhůta je akceptovatelná z hlediska zájmu společnosti na fyzickém a psychickém zdraví žen, ale i z hlediska zdravotnického personálu, aby příliš dlouhá lhůta neměla nežádoucí efekt v podobě malého počtu zdravotníků, ochotných zákrok provést.

Ohledně vlivu prodlouženého gestačního limitu jsou nejnověji k dispozici data za rok 2022, která ukazují, že i když počet interrupcí prudce vzrostl (234300 zákroků, tj. o 17000 více než v roce 2021), podíl pozdních interrupcí ovlivněných prodloužením gestačního limitu, je menší než 1,5 % ze všech zákroků.⁵⁵

⁵³ „Polsko trápí demografická krize, do půlky století mohou ubýt miliony obyvatel“, ČT24, 18. 3. 2024, <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/polsko-trapi-demograficka-krize-do-pulky-stoleti-mohou-ubyt-miliony-obyvatel-347227> (staženo 10. 4. 2024).

⁵⁴ „Allongement du délai de recours à l'IVG: une loi insuffisante face à des problèmes d'accès persistants“, LVSL, 15. 11. 2020, <https://lvsl.fr/allongement-du-delai-de-recours-a-livg-une-loi-insuffisante-face-a-des-problemes-dacces-persistants/> (staženo 5. 4. 2024).

⁵⁵ Le nombre des interruptions volontaires de grossesse augmente en 2022, DREES – La Direction de la recherche, des études, de l'évaluation et des statistiques, 27. 9. 2023, <https://drees.solidarites-sante.gouv.fr/drees> (staženo 10. 2. 2024).

Předkladatelé *Loi Gaillot* kladli do souvislosti s pandemií i pokles interrupcí, který zdůvodnili zmeškáním gestační lhůty v důsledku menší dostupnosti zdravotnických zařízení, a nárůst farmakologické formy zákroku jako jediné alternativy chirurgické interrupce, kdy uváděli, že ženám není často dána na výběr forma zákroku. Statistiky však takovým závěrům nenasvědčují, naopak ukazují, že během pandemie COVID-19 zůstal počet interrupcí neměnný, s jedinou výjimkou v měsících květen až červen 2020, kde výrazně klesl, ale pouze ve zdravotnických zařízeních.⁵⁶ Tento pokles (celkově o 4 % za celý rok 2020 oproti roku 2019) D. Breton dává do souvislosti se zdravotnickou krizí, stejně jako fakt, že se pokles interrupcí týkal především věkové skupiny do 30 let, což vysvětluje geografickou vzdáleností partnerů, vyčerpáním žen v práci ve zdravotnictví a v sociálních službách, i péčí o děti v době uzavření škol.⁵⁷

Tomu však neodpovídá daleko hlubší výzkum Hazal Atay, která za pomoci organizace *Women on Web* zkoumala příčiny zmeškání gestačního limitu, a zjistila, že COVID-19 byl důvodem pouze pro 21,4 % těchto žen. Krátký gestační limit uvedlo jako důvod pouze 15 % a nedostatek zdravotnických zařízení 16,4 %. Nejčastějším důvodem byla snaha o utajení před partnerem či rodinou, případně přílišná kontrola z jejich strany (32,8 %), a to, že je žena cizinka či imigrant (27,1 %).⁵⁸

Pokud jde o případnou nedostupnost chirurgického zákroku v době pandemie a z toho vyplývající preference farmakologického zákroku, skutečnost, že v roce 2020 představovaly farmakologické interrupce již 75 % všech zákroků, dává Breton rovněž do souvislosti se zdravotnickou

⁵⁶ „Nombre d'interruptions volontaires de grossesse (IVG) par mois en France entre 2019 et 2021, selon le lieu“, *Statista*, <https://fr.statista.com/statistiques/507926/nombre-avortements-lieu-medical-acte-france/> (staženo 20. 2. 2024).

⁵⁷ Didier Breton, Nicolas Belliot, Magali Barbieri, „L'évolution démographique de la France: Moins de naissances, de mariages et de migrations, plus de décès ... la Covid-19 bouleverse la dynamique de la population française“, *Population*, Vol. 76, No. 4 (2021), pp. 577-638, <https://www.jstor.org/stable/27185469?seq=1> (staženo 3. 2. 2024).

⁵⁸ Hazal Atay, Helene Perivier, Kristina Gemzell-Danielsson, Jean Guilleminot, Danielle Hassoun, Judith Hottos, Rebecca Gomperts, Emmanuelle Levrier, „Why women choose at-home abortion via teleconsultation in France: drivers of telemedicine abortion during and beyond the COVID-19 pandemic“, *BMJ Sexual & Reproductive Health*, Volume 47, Issue 4, <https://srh.bmj.com/content/familyplanning/47/4/285.full.pdf?with-ds=yes> (staženo 20. 11. 2023).

krizí, v důsledku které se ženy stále častěji uchýlovaly k farmakologickému zákroku, protože se tak vyhnuly přeplněným zdravotnickým zařízením.⁵⁹

Hlubší a preciznější výzkumy Hazal Atay se proti uvedeným zjednodušujícím závěrům vymezují. Atay dospěla k závěru, že statisticky sice můžeme pozorovat významný nárůst farmakologických interrupcí za použití telemedicíny, korespondující časově s lockdowny, na druhé straně využití telemedicíny je ve Francii nesporným trendem a důvody oblíbenosti této formy lékařské péče nespočívají jen v omezeních, vzniklých v důsledku pandemie. Studie – vycházející ze vzorku 809 konzultací telemedicíny, poskytnutých organizací *Women on Web*⁶⁰ v průběhu roku 2020 – konstatuje, že během prvního lockdownu došlo k nárůstu z 60 farmakologických interrupcí za asistence formou telemedicíny v březnu 2020 na 128 v dubnu, a z 54 v říjnu na 80 v listopadu (druhý lockdown), ale omezení osobních lékařských konzultací z důvodu pandemických opatření nedominuje důvodům oblíbenosti interrupcí touto formou. Mezi těmito důvody jsou nejčastěji uváděny utajení interrupce (46,2 %), soukromí (38,3 %) a komfort domácího prostředí (34,9 %) – koronavirus je až na 4. místě. Uvedenou formu interrupce preferovaly dvakrát více ženy ve věkovém rozmezí 18 – 25 let ve srovnání s ženami staršími 36 let, a tomuto poměru odpovídal i důvod utajení zákroku a obava ze stigmatu pro volbu uvedené formy interrupce.⁶¹ Jednoznačný nárůst farmakologických interrupcí byl konstatován již před pandemií COVID-19: Guillaume konstatuje v práci z roku 2018 nárůst této formy interrupce ve Francii mezi lety 2001 a 2016 z 31 na 64 %, a tato data dává do souvislosti s rostoucím počtem zákroků,

⁵⁹ Didier Breton, Nicolas Belliot, Magali Barbieri, „L'évolution démographique de la France: Moins de naissances, de mariages et de migrations, plus de décès ... la Covid-19 bouleverse la dynamique de la population française“, *Population*, Vol. 76, No. 4 (2021), pp. 577-638, <https://www.jstor.org/stable/27185469?seq=1> (staženo 3. 2. 2024).

⁶⁰ <https://www.womenonweb.org>

⁶¹ Hazal Atay, Helene Perivier, Kristina Gemzell-Danielsson, Jean Guilleminot, Danielle Hassoun, Judith Hottos, Rebecca Gomperts, Emmanuelle Levrier, „Why women choose at-home abortion via teleconsultation in France: drivers of telemedicine abortion during and beyond the COVID-19 pandemic“, *BMJ Sexual & Reproductive Health*, Volume 47, Issue 4 (28. 7. 2021), <https://srh.bmj.com/content/familyplanning/47/4/285.full.pdf?with-ds=yes> (staženo 20. 11. 2023).

realizovaných mimo nemocnice,⁶² což koresponduje s výsledky výzkumu H. Atay. I po přijetí nového zákona tento trend pokračuje – v roce 2002 již farmakologické interrupce dosáhly podílu 78 % všech zákroků, a i zdravotnická zařízení tuto formu aplikují v 62 % případů.⁶³

Změna preferencí a příklon k farmakologické formě interrupce za případného využití telemedicíny je tedy jednoznačně dlouhodobým trendem, který zde byl již před pandemií, přičemž důvody oblíbenosti této formy zákroku jsou spíše v rovině sociální, než v oblasti zdravotnictví.

Farmakologickou formu interrupce během pandemie podpořila i francouzská vláda. Ministerstvo zdravotnictví uvolnilo během pandemie pravidla pro farmakologickou interrupci za použití telemedicíny, kdy konzultace mohou vést porodní asistentky, recept je doručen on-line, žena může léky vyzvednout v lékárně (do té doby pouze ve zdravotnickém zařízení).⁶⁴ Následně ministerstvo vydalo pokyn, aby tato forma interrupce byla pojata jako preferovaná, a vydalo jakýsi manuál, jak postupovat při její realizaci v domácích podmínkách.⁶⁵

Toto uvolnění pravidel kladně kvituje Hazal Atay, podle které se nově nastavené podmínky dostaly do souladu s dlouhodobým trendem. Srovnáním s Německem a Velkou Británií Atay dospěla k závěru, že

⁶² Agnès Guillaume, Clémentine Rossier a Paul Reeve, „Abortion Around the World An Overview of Legislation, Measures, Trends, and Consequences“, *Population*, Vol. 73, No 2 (2018), pp. 217-306,

https://www.jstor.org/stable/26588982?searchText=Israel+Nisand%2C+Luisa+Ara%3BAjo-Attali%2C+Anne-Laure+Schillinger-Decker&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3DIsrael%2BNisand%252C%2BLuisa%2BAra%25C3%25BAjo-Attali%252C%2BAnne-Laure%2BSchillinger-Decker&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Ac850f271f5e53cd3732dffffdb0e8e725&seq=57 (staženo 8. 12. 2023).

⁶³ Le nombre des interruptions volontaires de grossesse augmente en 2022, *DREES – La Direction de la recherche, des études, de l'évaluation et des statistiques*, 27.9.2023, <https://drees.solidarites-sante.gouv.fr/drees> (staženo 10.2.2024)

⁶⁴ Ministère du travail, de la santé et des solidarités: IVG et COVID-19, 3. 4. 2020, <https://sante.gouv.fr/archives/archives-presse/archives-communiqués-de-presse/article/ivg-et-covid-19> (staženo 20. 10. 2023).

⁶⁵ Ministère des solidarités et de la santé: Recommandations pour l'adaptation de l'offre en matière d'IVG dans le contexte de l'épidémie COVID-19, 9. 11. 2020, https://sante.gouv.fr/IMG/pdf/covid-19_fiche_ivg_9sa_tlc_09112020.pdf (staženo 20. 10. 2023).

obecně telemedicína zkrátila dobu do zákroku o 4,2 dny a zákroky touto formou jsou prováděny v době kratší než 6 týdnů gestačního limitu.⁶⁶

Jak zastánci, tak odpůrci nové právní úpravy argumentovali klesajícím počtem zdravotnických zařízení, v nichž lze interrupci podstoupit, stejně jako jejich nerovnoměrným regionálním rozmístěním. Skutečnost, že se zavírá řada zdravotnických zařízení, která zákrok provádí, a že ubývá zdravotníků, kteří nepoužijí výhradu svědomí a zákrok provedou, však není nikterak nová – stejný problém konstatuje již zpráva z roku 2013,⁶⁷ opakovaně ho zmiňovali poslanci i senátoři při hlasování o *Loi Gallot*, a ve stejném duchu se nesly i projevy při hlasování o změně ústavy.

Problémem však není pouze snižující se počet zdravotnických zařízení, která interrupce provádějí, ale i okolnosti, za kterých jsou realizovány: řada žen nelibě nese, že zákrok je prováděn v zařízeních, která pečují o budoucí matky, což přispívá k jejich negativním pocitům. Jiné opakovaně zmiňují tlak lékařů po provedené interrupci (zejména je-li opakovaná) na to, aby žena následně používala antikoncepci (např. si nechala aplikovat nitroděložní tělísko).⁶⁸ Nechuti k používání hormonální antikoncepce je do jisté míry přičítán i prudký růst počtu interrupcí v roce 2022 – zatímco v minulosti byla antikoncepce vnímána ženami jako osvobození, nyní ji spíše spojují se zdravotními riziky. Tento „návrat k přírodě“ však má za následek růst počtu nechtěných těhotenství.⁶⁹

Někteří odborníci vidí za růstem počtu interrupcí i zvyšující se počet žen, které se na základě vědomého rozhodnutí nechtějí realizovat v mateřství a

⁶⁶ Hazal Atay, „Durant la pandémie les téléconsultations pour IVG ont explosé, et ce n'est pas uniquement à cause du virus“, *The Conversation*, 23. 8. 2021, <https://theconversation.com/durant-la-pandemie-les-teleconsultations-pour-ivg-ont-explose-et-ce-nest-pas-uniquement-a-cause-du-virus-165928> (staženo 3. 10. 2023).

⁶⁷ Rapport relatif à l'accès à l'IVG, *Haut Conseil à l'Égalité entre les femmes et les hommes*, 7. 11. 2013, https://www.haut-conseil-egalite.gouv.fr/IMG/pdf/rapport_ivg_volet2_v10-2.pdf (staženo 8. 12. 2023).

⁶⁸ Marie Mathieu, Lucile Ruault, „Prise en charge et stigmatisation des avortantes dans l'institution médicale: la classe des femmes sous surveillance“, *Politix*, 2014/3, (No 107), <https://www.cairn.info/revue-politix-2014-3-page-33.htm> (staženo 20. 1. 2024).

⁶⁹ Olivia Elkaim, „Augmentation du nombre de l'IVG: «On sent une réticence des jeunes femmes vis-à-vis de la contraception médicale», *La Vie*, 29. 9. 2023, <https://www.lavie.fr/actualite/societe/augmentation-du-nombre-divg-on-sent-une-reticence-des-jeunes-femmes-vis-a-vis-de-la-contraception-medicale-90636.php> (staženo 15. 2. 2024).

odmítají mít děti, a také ve slabé informovanosti mladistvých o hrazené antikoncepci.⁷⁰

⁷⁰ Anne-Laure de Chalup, „Decryptage. Pourquoi le nombre de l’IVG a battu un record avec 234 300 actes“, *La Depeche*, 4. 2. 2024, <https://www.ladepeche.fr/2024/02/04/decryptage-pourquoi-le-nombre-divg-a-battu-un-record-avec-234-300-actes-11734400.php> (staženo 15. 2. 2024).

3. Změna ústavy

3.1 Od Roe vs. Wade po Versailles

Když 24. června 2022 rozhodl Nejvyšší soud USA o zrušení rozsudku ve věci *Roe vs. Wade*⁷¹, začala se ve Francii rodit myšlenka zakotvení práva na interrupci do Ústavy. Prezident Macron oznámil záměr 8. 3. 2023, tj. na Mezinárodní den žen.

Návrh ústavního zákona 872 z 2. 9. 2022, předložený skupinou poslanců v čele s Mélanie Vogel, obsahoval doplnění ústavy o článek 66-2, který by obsahoval zákaz porušení práva na dobrovolné ukončení těhotenství a antikoncepci s tím, že svobodný a účinný přístup k těmto právům pro každého, kdo o to požádá, zaručuje zákon.⁷² Oficiálním důvodem bylo nejen zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu USA, ale i poměry v jiných evropských zemích a faktické překážky, kterým ženy ve Francii čelí.^{73 74} „Ústavní zakotvení práva na přístup k antikoncepci a interrupci se stalo nezbytným krokem k politickému uznání skutečné rovnosti ... tato práva jsou součástí společenské smlouvy, a jako taková musí být stvrzena

⁷¹ Rozsudkem z 22. 1. 1973 rozhodl Nejvyšší soud USA poměrem hlasů 7:2 tak, že zákony, které neumožňují interrupci do 3. měsíce těhotenství, porušují 14. dodatek Ústavy USA (právo na soukromí). Rozsudek znamenal sice faktické umožnění interrupcí, na druhé straně byl systematicky napadán s argumentem zneužití dodatku k rozhodnutí, které s ním nemá nic společného. V některých státech USA byly po roce 1973 přijaty tzv. trigger law, které spustily zákaz interrupcí automaticky ihned po rozhodnutí Nejvyššího soudu z 24. 6. 2022, kterým byl rozsudek z 22. 1. 1973 poměrem hlasů 6:3 zrušen s tím, že nemá oporu v Ústavě. Rozhodnutí z 24. 6. 2022 bylo široce kritizováno, protože vedlo ke spuštění trigger law, zákazu interrupcí v různé míře restrikcí a k dopadům nechtěných těhotenství zejména na afroamerické ženy.

⁷² Proposition de loi constitutionnelle visant à protéger et à garantir le droit fondamental à l'interruption volontaire de grossesse et à la contraception, No 872, 2. 9. 2022, <https://www.senat.fr/leg/pp121-872.html> (staženo 24. 1. 2024).

⁷³ Exposé des motifs: Droit fondamental à l'IVG et à la contraception (texte no 872 de Mme Mélanie Vogel et plusieurs de ces collègues, déposé au Sénat le 2 septembre 2022, <https://www.senat.fr/leg/exposes-des-motifs/pp121-872-expose.html> (staženo 24. 1. 2024).

⁷⁴ Mezi těmito překážkami byly zmiňovány zejména nedostatek prostředků v veřejných zdrojů, zmenšení počtu zdravotnických zařízení, která zákrok provádí, i obtížný přístup ke sjednání osobních konzultací ve zdravotnických zařízeních.

Ústavou“.⁷⁵ Národní shromáždění návrh odhlasovalo drtivou většinou 337 proti 32.

Senát však návrh modifikoval s odůvodněním, že problematika cizích zemí není vhodným důvodem pro změnu ústavy, a poznamenal, že ústava z roku 1958 není konstruována jako listina práv; navrhl do Ústavy zapsat *svobodu* uchýlit se k interrupci;⁷⁶ hlasování v horní komoře bylo poměrně těsné: pro bylo 166, proti 152.⁷⁷

Za této situace měl prezident na výběr dva procedurální postupy, předvídané článkem 89 Ústavy Francouzské republiky. Pokud by návrh Senátu předložil Národnímu shromáždění, musel by následně vypsat referendum. Zvolil však druhou možnost, spočívající ve společném zasedání obor komor parlamentu v tzv. Kongresu (svolávaném tradičně do Versailles), kde musí být návrh odsouhlasen třipětinovou většinou z odevzdaných hlasů.⁷⁸

Macron svůj postup odůvodnil tím, že referendum, resp. debata, která by v jeho rámci probíhala, by znamenala nepřiměřený prostor pro odpůrce navrhované úpravy. Někteří konstitucionalisté se však domnívali, že Macron vycítil nebezpečí, resp. nejistý výsledek referenda, „v němž nás často víc zajímá, *kdo* otázku položil, než otázka samotná“;⁷⁹ a zvolil bezpečnější formu rozhodnutí Kongresu, mimo jiné i s předpokladem získání dostatečného počtu hlasů s ohledem na kompromisní znění

⁷⁵ Exposé des motifs: Droit fondamental à l'IVG et à la contraception (texte no 872 de Mme Mélanie Vogel et plusieurs de ces collègues, déposé au Sénat le 2 septembre 2022, <https://www.senat.fr/leg/exposes-des-motifs/ppl21-872-expose.html> .

⁷⁶ Proposition de loi constitutionnelle – Droit fondamental à l'IVG et à la contraception, 19. 10. 2022, https://www.senat.fr/amendements/2021-2022/872/jeu_classe.html (staženo 20. 1. 2024).

⁷⁷ „IVG dans la Constitution: Emmanuel Macron a-t-il les moyens de rassembler suffisamment de voix au Parlement?“, *Radio France*, 30. 10. 2023, https://www.francetvinfo.fr/societe/ivg/ivg-dans-la-constitution-emmanuel-macron-a-t-il-les-moyens-de-rassembler-suffisamment-de-voix-au-parlement_6153717.html (staženo 10.2.2024).

⁷⁸ Constitution du 4 octobre 1958, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356/> (staženo 9. 3. 2024).

⁷⁹ Guillaume Drago, „L' inscription du droit à l'IVG dans la Constitution est-elle utile?“, 1. 11. 2023, *Le club des juristes*, <https://www.leclubdesjuristes.com/opinion/ivg-conseil-constitutionnel-1296/> (staženo 2. 2. 2024).

senátního návrhu.⁸⁰ Navrhovanou změnu Ústavy zdůvodnil potřebou zajistit, aby právo na interrupci bylo nevratné.⁸¹

3.2 Kongres

Prezident Macron svolal dekretem z 29. února 2024 Kongres do Versailles na 4. března 2024.⁸² Symbolické bylo, že poprvé předsedala Kongresu žena – Yaël Braun-Pivet, která je také první ženou na pozici předsedkyně Národního shromáždění.

Prezident předložil Kongresu senátní návrh ve znění: *Zákon určuje podmínky, za kterých se realizuje zaručená svoboda ženy uchýlit se k dobrovolnému přerušení těhotenství.*⁸³ s tím, že bude zařazen do čl. 34 Ústavy (tj. nikoliv do původně navrhovaného čl. 66), upravujícího vymezení věcí, o kterých je rozhodováno zákonem.

Důvod navrhované změny ústavy formuloval ve svém projevu premiér, který připomněl obtížný přístup k interrupcím v USA, Maďarsku či Polsku, a současně zákon definoval jako nástroj, který má zabránit útokům na svobodu žen v budoucnu („... nezapomínejme, že útlak se může vrátit“). Podobně i Mathilde Panot (La France Insoumise) zdůvodnila ústavní změnu tím, že právo na interrupci je prvním na seznamu výdobytků, které chce krajní pravice změnit. A. C. Violland (Horizon) poukázala na nebezpečí inspirace situací, která nastala v USA.

⁸⁰ Grégoire Poussielgue, „Emmanuel Macron veut intégrer la liberté de recourir à l’IVG dans la Constitution“, *Les Echos*, 8. 3. 2023, <https://www.lesechos.fr/politique-societe/emmanuel-macron-president/emmanuel-macron-veut-integrer-la-liberte-de-recourir-a-livg-dans-la-constitution-1913380> (staženo 10. 2.2024).

⁸¹ „IVG dans la Constitution: Emmanuel Macron annonce un projet de loi“, *Le Point*, 29. 10. 2023, https://www.lepoint.fr/societe/ivg-dans-la-constitution-emmanuel-macron-annonce-un-projet-de-loi-29-10-2023-2541193_23.php#11 (staženo 10. 2. 2024).

⁸² Načasování bylo záměrné – Macron se netajil tím, že chce, aby změna Ústavy byla odhlasována před Mezinárodním dnem žen 8. 3. 2024.

⁸³ Décret du 29 février 2024 tendant à soumettre un projet de loi constitutionnelle au Parlement réuni en Congrès, <https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/actualites-accueil-hub/projet-de-loi-constitutionnelle-relatif-a-la-liberte-de-recourir-a-l-ivg-adoption-par-le-parlement-reuni-en-congres> (staženo 9. 3. 2024).

Pominu-li oslavné ódy na téma pokrokovosti Francie („Francie ... je v popředí, je na svém místě ... to je její poslání ...“) a připomínky historických milníků v boji za legalizaci interrupcí, pak představitelé jednotlivých politických uskupení poukazovali na to, že

a) umístěním do čl. 34 Ústavy zůstává zachován stav, kdy podmínky interrupce určuje zákon a díky termínu „zaručená svoboda“ (nikoliv právo) se z interrupce nestává bez dalšího vymahatelné právo, odvozené z Ústavy (S. Maillard z Renaissance), přičemž po uplynutí gestačního limitu je zachován (s výjimkou interrupce z lékařských důvodů) princip nadřazenosti ochrany nenarozeného dítěte; Olivier Marleix (Les Républicains) však upozornil na riziko snah učinit z interrupcí absolutní právo bez omezení, protože ústavní změna nepřejala úvodní ustanovení zákona o závoji o úctě k lidské bytosti od počátku života, kterou lze porušit jen v nezbytných případech a na základě zákona,

b) ačkoliv právní úprava vytrvale směřuje k uvolnění podmínek interrupcí, paradoxně se prosadila myšlenka potřeby ústavní ochrany tohoto práva, ačkoliv ho žádná politická strana nezpochybňuje (Helène Laporte z Rassemblement National) – změna Ústavy je tak ochranou práva, které nikdo neohrožoval (H. Laporte v této souvislosti jízlivě připomněla, že parlamentní většina, která změnu Ústavy prosazuje, neváhala do čela Evropského parlamentu volit ženu vymezující se proti potratům⁸⁴ a že okázalý feminismus NUPES se změnil v mlčení, jakmile je nastolena otázka skutečného ohrožení ženských práv, v první řadě islamismem); podobně i Dominique Vérien (Centristická unie) označila změnu Ústavy za symbol, který udělá z Francie vzor pro zbytek světa,

c) řada žen (podle M. Panot každá čtvrtá žena) musí změnit zdravotnické zařízení, aby byl zákrok realizován; senátor F. Patriat poukázal na faktické omezování interrupcí v důsledku stále vyššího procenta lékařů, kteří zákrok odmítají s poukazem na výhradu svědomí (60 % v Chorvatsku, 70 % v Itálii) i opakované pokusy o změnu liberální legislativy (Slovensko); podobně se vyjádřila M. N. Battistel a C. Cukierman, které shodně poukázaly na nutnost boje proti „medicinským pouštím“ (*les déserts*

⁸⁴ Jennifer Rankin, „EU parliament elects anti-abortion Maltese MEP as president“, *The Guardian*, 18. 1. 2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/18/maltas-roberta-metsola-elected-eu-parliament-president> (staženo 9. 3. 2024).

médicaux) a potřebu investic do veřejného zdravotnictví, i Cyrielle Chatelain (Écologiste – NUPES), která kritizovala dlouhé čekací doby, málo lékařů, kteří zákrok provádí i nedostatečnou výchovu na školách,

d) omezování faktického přístupu k interrupcím, zejména uzavírání lékařských zařízení, které zákrok provádí (podle E. Faucillon – NUPES bylo za posledních 15 let takto uzavřeno 130 interrupčních center), má sociální rozměr, protože postihuje zejména ženy sociálně znevýhodněné chudobou, imigrací, nízkým věkem či celkovým sociálním vyloučením.

V souhrnu tedy hlavně představitelé levicových politických subjektů poukazovali na přetrvávající problémy ve faktickém přístupu k interrupcím a potřebu investic do veřejného zdravotnictví, zatímco představitelé pravice spíše poukazovali na to, že právo na interrupci žádný politický subjekt nezpochybňuje (čemuž představitelé levice kontrovali tvrzením, že v současné době sice toto právo zpochybňováno není, ale v budoucnu se tak může stát). Organizace Kongresu, jehož zasedání bylo přenášeno na obří obrazovky v centru Paříže, dostala poslance a senátory pod značný mediální tlak, který našel odraz ve výsledcích hlasování. Z celkového počtu 902 hlasujících bylo odevzdáno 852 hlasů, z nichž pro hlasovalo 780, proti 72 (pro přijetí bylo zapotřebí 512 hlasů).⁸⁵

Pokud jde o jednotlivé politické subjekty, jejich poslanci a senátoři hlasovali tak, že pomíneme-li 10 nezařazených poslanců, z nichž 7 bylo pro a 3 proti, pak bez výjimky pro změnu ústavy, případně s marginálním počtem těch, kdo nehlasovali, hlasovali poslanci a senátoři uskupení, která můžeme charakterizovat jako středová a levicově zaměřená, a to Kanaky, všechny složky koalice NUPES, Socialisté, MoDem, Renaissance, Horizon, menší subjekty (Rassemblement Démocratique et Social Européen, Écologiste – Solidarité et Territoires, Les Indépendants – République et Territoires a další). Pravicově zaměřené subjekty neměly jednoznačné výsledky: za Union Centriste bylo pro 75 %, Les

⁸⁵ XVIe législature – Congrès 2024, Séance du lundi 04 mars 2024, <https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/16/comptes-rendus/seance/congres-2024/seance-du-lundi-04-mars-2024> (staženo 9. 3. 2024).

Républicains – pro hlasovalo 64 % a Rassemblement National – pro hlasovalo necelých 60 %.⁸⁶

Jak připomněla na zasedání Kongresu předsedající Braun-Pivet, Kongres byl svolán po šestnácti letech. Jeho okázalost a spektakulární charakter podtrhl prezident Macron slavnostním vyhlášením změny ústavy na Place Vendôme na Mezinárodní den žen 8. 3. 2024, kdy za účasti politiků a významných osobností ministr spravedlnosti na starodávném lisu otiskl pečeť Francouzské republiky na ústavu, čímž slavnostně potvrdil její změnu, zpěvačka Catherine Ringer zpívala upravenou hymnu, ve které byla slova o čistém zákonu v ústavě, a prezident oznámil jako svůj další cíl zapsání práva na interrupci do Listiny základních práv Evropské unie.⁸⁷

3.3 Nutná změna ústavy?

Zatímco mezi veřejností nalezla změna ústavy výraznou podporu – podle průzkumu z podzimu 2023 ji podpořilo 87 % respondentů,⁸⁸ přičemž 56 % dotázaných nevěří, že by právo na interrupci mohlo být v blízké budoucnosti ohroženo⁸⁹ – mezi odborníky změna ústavy jednoznačně nadšení nevyvolala.

Pokud jde o výslednou formulaci, tedy nahrazení původně navrhovaného termínu *právo* na interrupci pojmem *svoboda uchýlit se* k interrupci, rozpoutala se kolem ní debata právníků, která se týkala i umístění nového textu (čl. 34 ústavy) a samotné potřeby ústavní změny.

⁸⁶ Analyse du Scrutin no 1, [https://www2.assemblee-nationale.fr/scrutins/detail/\(legislature\)/16/\(num\)/c1](https://www2.assemblee-nationale.fr/scrutins/detail/(legislature)/16/(num)/c1) (staženo 9. 3. 2024).

⁸⁷ „Solennité et Marseillaise revisitée pour sceller l’IVG dans la Constitution“, *TV5 Monde*, 8. 3. 2024, <https://information.tv5monde.com/international/solennite-et-marseillaise-revisitee-pour-sceller-livg-dans-la-constitution-2713136> (staženo 9. 3. 2024).

⁸⁸ Eloïse Cimbidhi, „Réforme de la Constitution: une large majorité de Français pour revoir les règles du référendum“, *Le Figaro*, 5. 10. 2023, <https://www.lefigaro.fr/politique/reforme-de-la-constitution-une-large-majorite-de-francais-pour-revoir-les-regles-du-referendum-20231005> (staženo 8. 2. 2024).

⁸⁹ Clara Hidalgo, „Droit à l’avortement: 81 % des Français favorables à son inscription dans la Constitution“, *Le Figaro*, 5. 7. 2022, <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/droit-a-l-avortement-81-des-francais-favorables-a-son-inscription-dans-la-constitution-20220705> (staženo 3. 1. 2024).

Zatímco laik nepřikládá rozdílu těchto pojmů prakticky žádný význam a politická reprezentace, která změnu prosadila, předstírá totéž (viz projevy prezidenta), po stránce právní zde rozdíl je, a to významný. Zatímco *právo* zakotvené v ústavě je za určitých podmínek přímo vymahatelné, *zaručená svoboda*, u které podmínky jejího naplnění stanoví zákon, vede nutně k pocitu pouze formálního ukotvení, protože samotná právní úprava, která stanoví podmínky uplatnění této zaručené svobody, může být změněna v rámci běžného legislativního procesu.

Tyto obavy se snažila rozptýlit již vláda, když v návrhu, předkládaném Státní radě, uváděla, že cílem ústavní změny je znemožnit, aby zákon zakázal interrupce úplně nebo je omezil do té míry, že by v ústavě zakotvená svoboda pozbyla významu. To ve svém stanovisku připomněla i Státní rada, která podtrhla, že ústavní změna zachovává rovnováhu, když na jedné straně do ústavy nezavádí *právo* na interrupci, ale pouze deklaruje svobodu tuto možnost ukončení těhotenství zvolit, na straně druhé zařazením do čl. 34 stvrzuje i roli zákonodárce, který určuje pravidla naplnění této svobody.⁹⁰

Pauline Türk⁹¹ mezi výhody ústavního zakotvení svobody uchýlit se k interrupci počítá zejména vytvoření výkladové pomůcky pro rozhodování Ústavní rady, která bývá obviňována ze svévolné tvorby zásad, které omezují zákonodárce. Mimoto vytváří i mantinely pro zákonodárce, kteří při tvorbě legislativy musí zajistit účinnou ochranu ústavou zakotvené zaručené svobody, jež tak nemůže být nadměrně regulována. A konečně zdůrazňuje i rovinu symbolickou, kdy změna ústavy připomene význam tohoto dokumentu nejen v rovině normativní, ale i sociální a politické.⁹²

⁹⁰ Conseil d'État: Avis sur un projet de loi constitutionnelle relatif à la liberté de recourir à l'interruption volontaire de grossesse, 7. 12. 2023, <https://www.conseil-etat.fr/avis-consultatifs/derniers-avis-rendus/au-gouvernement/avis-sur-un-projet-de-loi-constitutionnelle-relatif-a-la-liberte-de-recourir-a-l-interruption-volontaire-de-grossesse> (staženo 6. 2. 2024).

⁹¹ profesorka veřejného práva na univerzitě v Nice, prezidentka vědecké rady AFDC (Association française de droit constitutionnel)

⁹² Pauline Türk, „Constitutionnaliser la liberté de recourir à l'interruption volontaire de grossesse: franchir le Rubicon“, *Le club des juristes*, 27. 2. 2024, <https://www.leclubdesjuristes.com/dossiers/ivg-constitution/constitutionnaliser-la-liberte-de-recourir-a-l-interruption-volontaire-de-grossesse-franchir-le-rubicon-4951/> (staženo 2. 3. 2024).

Pozitivní přínos ústavní změny (s výjimkou ukončení plané debaty na téma interrupcí) zcela odmítá Stéphane Mouton⁹³, který připomíná, že ústavní ochrana přístupu k interrupci je nezpochybnitelná, protože vychází z principu svobody. Konstitucionalizaci pokládá nejen za zbytečnou, ale i politicky nebezpečnou, protože v případě autonomního zakotvení práva na interrupci by došlo k narušení vazby na princip svobody, a tedy i ke konfliktu tohoto práva s ostatními ústavně garantovanými právy, a budoucí zákonodárce by tak byl oprostěn od povinnosti zdůvodnit legislativou prováděná jiná omezení těchto práv, protože řešení takových střetů odlišných, avšak ústavně garantovaných, práv by záviselo na aktuálním politickém konsensu.⁹⁴

Možnost ústavní změny ve formě zakotvení *práva* na interrupci striktně odmítá i Bertrand Mathieu⁹⁵, který jednak poukazuje na srovnávání nesrovnatelného při porovnávání situace v USA po rozhodnutí Nejvyššího soudu z 24. 6.2022 se stavem francouzské právní úpravy, a jednak připomíná, že pojetí práva na interrupci jako absolutního ústavně garantovaného práva by znamenalo jeho konflikt s právem plodu na život i s právem zdravotnického personálu zákrok odmítnout s poukazem na výhradu svědomí. Zápis *garantované svobody* považuje spíše za projev ideologie, který do ústavy nepatří, protože ta „nemůže být skladištěm společenských problémů“.⁹⁶

Na ideologickou povahu ústavní změny poukazuje i Anne Levade⁹⁷, která si klade otázku, zda situace v USA je tím, co odůvodňuje ústavní změnu ve Francii – a současně na ni odpovídá negativně. Jednak nelze srovnávat

⁹³ profesor práva na univerzitě v Toulouse, autor publikací z oboru ústavního práva

⁹⁴ Stéphane Mouton, „IVG dans la Constitution: pourquoi une «liberté» et non pas un «droit»?“, *Le club des juristes*, 27. 2. 2024, <https://www.leclubdesjuristes.com/dossiers/ivg-constitution/ivg-dans-la-constitution-pourquoi-une-liberte-et-non-pas-un-droit-4936/> (staženo 2. 3. 2024).

⁹⁵ jeden z největších odborníků na ústavní právo, profesor práva na Sorboně, člen Benátské komise, člen vedení European Public Law Organisation, autor řady publikací z oboru ústavního práva

⁹⁶ Bertrand Mathieu, „CONTRE – Inscription de l’IVG dans la Constitution: le fantasme d’un retour en arrière“, *Le club des juristes*, 31. 2. 2024, <https://www.leclubdesjuristes.com/dossiers/ivg-constitution/contre-inscription-de-livg-dans-la-constitution-le-fantasme-dun-retour-en-arriere-4641/> (staženo 2. 3. 2024).

⁹⁷ profesorka veřejného práva na Sorboně, podílela se na přípravě legislativy o odpovědnosti prezidenta republiky a o modernizaci institucí páté republiky; ačkoliv nebyla oficiálně členkou Republikánů, podílela se několik let aktivně na činnosti této strany

dva tak odlišné právní systémy, kdy právo na interrupci v USA vycházelo pouze z rozhodnutí Nejvyššího soudu, zatímco zákon o závoji z roku 1975 nebyl nikdy zpochybňován, jeho novely jsou ve znamení liberalizace a ani Ústavní rada ve svém rozhodování nikdy nedospěla k závěru o neústavnosti interrupcí. Levade tak považuje ústavní změnu za pouhý symbol a výraz trendu nahrazování politiky zákonem, resp. snahy legislativními prostředky potvrdit důležitost, kterou politická reprezentace přikládá danému tématu.⁹⁸ Podobně hodnotí tuto legislativu i Marie Le Pourhiet⁹⁹, která změnu ústavy označuje za „symbol pro feministky a skvělý komunikační tah vlády a prezidenta, lehkomyšlné zahrávání si s ústavou“. Podotýká, že i vláda otevřeně přiznává, že interrupce nejsou v ohrožení ve Francii, ale jinde, a proto chce zaslat jiným zemím „univerzální poselství“, přičemž prezidentu Macronovi jde jen o to, aby zanechal svou osobní stopu v ústavě.¹⁰⁰

S. Hennette-Vauchez¹⁰¹ se proti závěru A. Levade o nepotřebnosti ústavní změny vymezuje. Připomíná, že přístup k interrupci není ve Francii pozitivně chráněn na ústavní úrovni: Ústavní rada ve svém stanovisku k zákonu o závoji v roce 1975 nevymezila interrupci *pozitivně*, tj. jako svobodu náležející ženám, které se k ní uchýlí, ale *negativně*, tj. jako akt neporušující ústavní normy a zásadu svobody, zakotvenou v Deklaraci práv člověka a občana. Stejně tak při prodloužení gestačního limitu v roce 2001 formulovala toto právo negativně, tedy tak, že zákon nenarušuje rovnováhu mezi požadavkem respektování důstojnosti člověka a svobodou žen. Konstitucionalizace tak pro případ změny politické reprezentace udělí právu na interrupci status základního práva a zabrání jeho podstatnému zpochybnění v legislativě. Velmi zajímavým způsobem také vnáší do

⁹⁸ Anne Levade, „Inscrire le droit à l’avortement dans notre Constitution, une proposition ni justifiée ni pertinente – Par Anne Levade, professeur de droit public à l’Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne, membre du Club des juristes“, *Le club des juristes*, 27. 6. 2022, <https://www.leclubdesjuristes.com/justice/inscrire-le-droit-a-lavortement-dans-notre-constitution-une-proposition-ni-justifiee-ni-pertinente-par-anne-levade-professeur-de-droit-public-a-luniversite-paris-1-pantheon-sorbonne-membre-du-c-908/> (staženo 2. 1. 2024).

⁹⁹ profesorka ústavního práva, působila na univerzitě v Rennes, velmi často vystupuje v médiích a vyhraňuje se proti multikulturalismu a tomu, co nazývá „tyranie menšin“

¹⁰⁰ Marie Le Pourhiet, „Faut-il inscrire l’IVG dans la Constitution? Une professeur de droit répond“, *YouTube*, <https://www.youtube.com/watch?v=D9B9RBksJdo> (staženo 1. 3. 2024).

¹⁰¹ profesorka veřejného práva na univerzitě v Nanterre, specializuje se na otázky lidských práv, genderové rovnosti a bioetiku a je v těchto oblastech velmi aktivní

diskuzního prostoru myšlenku ústavní změny v rozšířené podobě, kdy de lege ferenda navrhuje zahrnout do ústavou chráněných zájmů, garantovaných právní úpravou, veškerá reprodukční práva, včetně bezplatné antikoncepce.¹⁰²

Laické komentáře vidí význam změny ústavy bezvýhradně v rovině symbolické – oceňují Francii jako zemi, která se staví do čela obrany svobody interrupce,¹⁰³ ale současně legislativní krok vidí jako pozoruhodný, protože „na světě jej jen málo míst, kde je přístup k interrupcím méně ohrožen“.¹⁰⁴ Řada komentářů (např. New York Times) hodnotí změnu ústavy jako výsledek snah feministických hnutí. Stojí rovněž za povšimnutí, že řada renomovaných agentur a deníků (New York Times, The Guardian, BBC) ústavní změnu ohlašovala v titulcích článků jako implementaci *práva* na interrupci, ačkoliv to neodpovídalo právní formulaci přijatého ústavního zákona.

¹⁰² Stéphanie Hennette-Vauchez, Diane Roman a Serge Slama, „Pourquoi et comment constitutionnaliser le droit à l’avortement“, *La Revue des Droits de l’Homme*, 7/2022, <https://journals.openedition.org/revdh/14979> (staženo 4. 2. 2024).

¹⁰³ Marc Bassets, „Francia se pone al frente de la defensa mundial de la libertad de abortar al consagrarla en su Constitución“, *El País*, 4. 3. 2024, <https://elpais.com/sociedad/2024-03-04/francia-se-pone-al-frente-de-la-defensa-mundial-de-la-libertad-de-abortar-al-consagrarla-en-su-constitucion.html#?rel=mas> (staženo 6. 3. 2024).

¹⁰⁴ Agnès Poirier, „The moment that electrified France – and could push forward abortion rights around the world“, *The Guardian*, 6. 3. 2024, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/mar/06/france-abortion-rights-emmanuel-macron> (staženo 9. 3. 2024).

Závěr

Interrupce jsou v každé zemi velmi citlivým tématem z hlediska reprodukčního zdraví i etiky. S vědomím těchto hledisek by proto měla být vytvářena i legislativa, která je reguluje.

Přijetí *Loi Gaillot* předcházel dvouletý legislativní proces. Na jeho počátku byly jako důvody prosazované liberalizace deklarovány problémy ve zdravotní péči, způsobené pandemií COVID-19. Vzhledem k tomu, že v průběhu dvouletého projednávání zákona pandemie odezněla, se podporovatelé zákona soustředili na argumenty, týkající se faktické dostupnosti interrupcí.

Statistickými daty bylo prokázáno, že pandemie měla jen krátkodobý a omezený vliv na počet interrupcí, a v době přijetí nového zákona se do dostupnosti zákroku vůbec nepromítla. Ani zhoršování dostupnosti zdravotní péče v oblasti interrupcí se nepromítlo do počtu provedených zákroků, který zůstává stabilní a v roce 2022 dokonce výrazně vzrostl. Tento nárůst je dáván do souvislosti s dlouhodobým a trvalým trendem, spočívajícím v preferenci farmakologické formy zákroku, ale i s měnícím se přístupem k antikoncepci i k mateřství. Skutečné důvody přijetí nového zákona tedy nespočívaly v problémech, způsobených covidovou pandemií.

Změna ústavy byla prosazována s poukazem na zrušení původního rozhodnutí amerického Nejvyššího soudu ve věci *Roe vs. Wade* v obavách o možné potlačení práva na interrupci v budoucnu. I největší příznivci změny ústavy z řad odborníků na ústavní právo nepopírají, že v podobě, v jaké byl ústavní zákon přijat, jde pouze o symbolické gesto, protože podmínky interrupcí nadále určuje běžný zákon. Výsledky hlasování o ústavním zákonu ukazují, že právo na interrupci v současné době nikdo nezpochybňuje a vzhledem k odlišným právním systémům ve Francii nehrozí stejný vývoj jako v USA. Rozhodnutí ve věci *Roe vs. Wade* tak bylo spíše záminkou než důvodem přijetí změny ústavy. Skutečným důvodem byla snaha symboliky potvrdit důležitost, kterou aktuální politická reprezentace přikládá danému tématu.

Summary

Induced abortions are a very sensitive topic in every country in terms of reproductive health and ethics. Legislation that regulates them should therefore be created with awareness of these aspects.

The adoption of *Loi Gaillot* was preceded by a two-year legislative process. At its beginning, health care problems caused by the COVID-19 pandemic were declared as the reasons for the promoted liberalization. As the pandemic subsided during the bill's two-year debate, supporters of the bill focused on arguments related to the actual availability of induced abortion.

Statistical data showed that the pandemic had only a short-term and limited effect on the number of induced abortions, and at the time of the adoption of the new law, it did not affect the availability of the procedure at all. Even the deterioration of the availability of health care in the area of induced abortion was not reflected in the number of performed procedures, which remains stable and even increased significantly in 2022. This increase is related to a long-term and permanent trend consisting in a preference for a pharmacological form of procedure, but also to a changing approach to contraception and motherhood. The real reasons for the adoption of the new law did not lie in the problems caused by the covid pandemic.

The constitutional amendment was pushed for by pointing to the reversal of the original US Supreme Court decision in *Roe v. Wade* in concerns about possible suppression of the right to induced abortion in the future. Even the biggest supporters of constitutional change from among experts in constitutional law do not deny that in the form in which the constitutional law was adopted it is nothing but a symbolic gesture because the conditions of induced abortion continue to be determined by ordinary law. The results of the vote on the constitutional law show that the right to induced abortion is currently unquestioned and, due to different legal systems, there is no risk of the same development in France as in the US. The decision in *Roe v. Wade* was thus more the pretext than the reasons for adopting the constitutional amendment. The real reasons

was the attempt to confirm, in a symbolic way, the importance attached to the given topic by the current political representation.

Použitá literatura

Primární zdroje

právní předpisy a jejich návrhy (řazeny v časové posloupnosti)

Constitution du 4 octobre 1958,
<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356/> (staženo 9. 3. 2024).

Loi N° 67-1176 du 28 décembre 1967 relative à la régulation des naissances et abrogeant les articles L. 648 et L. 649 du code de la santé publique, *Journal officiel de la République Française*, 99 année, No 302, 29. 12. 1967, s. 13-14,
[https://www.legifrance.gouv.fr/download/securePrint?token=oppoqSN4BtL2d\\$PGitjL&pagePdf=13](https://www.legifrance.gouv.fr/download/securePrint?token=oppoqSN4BtL2d$PGitjL&pagePdf=13) (staženo 26. 11. 2023).

Loi N° 75-17 du 17 Janvier 1975 relative à l'interruption volontaire de la grossesse,
<https://www.legifrance.gouv.fr/download/securePrint?token=@3MPSeGqX5HrYbrvY4i0&pagePdf=3> (staženo 25. 11. 2023).

Loi N° 83-1172 du 31 Décembre 1982 relative à la couverture des frais afférents à l'interruption volontaire de grossesse non thérapeutique et aux modalités de financement de cette mesure,
[https://www.legifrance.gouv.fr/download/securePrint?token=gQNGDMLVV\\$bVSe2xMiBU&pagePdf=15](https://www.legifrance.gouv.fr/download/securePrint?token=gQNGDMLVV$bVSe2xMiBU&pagePdf=15) (staženo 24. 11. 2023).

Décret N° 2013-248 du 25 Mars 2013 relatif à la participation des assurés prévue à l'article L. 322-3 du code de la sécurité sociale pour les frais liés à une interruption volontaire de grossesse et à l'acquisition de contraceptifs par les mineures, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000027221802> (staženo 25. 11. 2023).

Loi N° 2017-347 du 20 Mars 2017 relative à l'extension du délit d'entrave à l'interruption volontaire de grossesse, *Journal officiel de la République Française*, 21. 12. 2017,
<https://www.legifrance.gouv.fr/download/pdf?id=tDs7EuflyPLiOT3uV6ureKzJjClAdyVclT8YLRvUK-g=> (staženo 26. 11. 2023).

Décision n° 2017-747 DC du 16 mars 2017, bod 14 a 15, *Conseil Constitutionnel*, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2017/2017747DC.htm> (staženo 26. 11. 2023).

Ministère du travail, de la santé et des solidarités: IVG et COVID-19, 3. 4. 2020, <https://sante.gouv.fr/archives/archives-presse/archives-communiques-de-presse/article/ivg-et-covid-19> (staženo 20. 10. 2023).

Proposition de loi n° 3292, *Assemblée Nationale*, 25. 8.2020, https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/textes/115b3292_proposition-loi (staženo 20.2.2024).

Ministère des solidarités et de la santé: Recommandations pour l'adaptation de l'offre en matière d'IVG dans le contexte de l'épidémie COVID-19, 9. 11. 2020, https://sante.gouv.fr/IMG/pdf/covid-19_fiche_ivg_9sa_tlc_09112020.pdf (staženo 20. 10. 2023).

Loi N° 2022-295 du 2 mars 2022 visant à renforcer le droit à l'avortement, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000045287560> (staženo 20. 12. 2023).

Proposition de loi constitutionnelle visant à protéger et à garantir le droit fondamental à l'interruption volontaire de grossesse et à la contraception, No 872, 2. 9. 2022, <https://www.senat.fr/leg/pp121-872.html> (staženo 24. 1. 2024).

Exposé des motifs: Droit fondamental à l'IVG et à la contraception (texte no 872 de Mme Mélanie Vogel et plusieurs de ces collègues, déposé au Sénat le 2 septembre 2022, <https://www.senat.fr/leg/exposes-des-motifs/pp121-872-expose.html> (staženo 24. 1. 2024).

Proposition de loi constitutionnelle – Droit fondamental à l'IVG et à la contraception, 19. 10. 2022, https://www.senat.fr/amendements/2021-2022/872/jeu_classe.html (staženo 20. 1. 2024).

Décret du 29 février 2024 tendant à soumettre un projet de loi constitutionnelle au Parlement réuni en Congrès, <https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/actualites-accueil-hub/projet-de-loi-constitutionnelle-relatif-a-la-liberte-de-recourir-a-l-ivg-adoption-par-le-parlement-reuni-en-congres> (staženo 9. 3. 2024).

Conseil d'État: Avis sur un projet de loi constitutionnelle relatif à la liberté de recourir à l'interruption volontaire de grossesse, 7. 12. 2023, <https://www.conseil-etat.fr/avis-consultatifs/derniers-avis-rendus/au-gouvernement/avis-sur-un-projet-de-loi-constitutionnelle-relatif-a-la-liberte-de-recourir-a-l-interruption-volontaire-de-grossesse> (staženo 6. 2. 2024).

záznamy z jednání Parlamentu (řazeny v časové posloupnosti)

Assemblée Nationale, 2 Séance du 10 Décembre 1982,
<https://archives.assemblee-nationale.fr/7/cri/1982-1983-ordinaire1/114.pdf>
(staženo 25. 11. 2023).

Rapport d'information N° 3343, *Assemblée Nationale*, 16. 9. 2020,
https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/rapports/ega/115b3343_rapport-information (staženo 20. 2. 2024).

Renforcement du droit à l'avortement, 1ère lecture – Discussion en séance publique, 8. 10. 2020, https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/dossiers/renforcement_du_droit_a_lavortement?etape=15-AN1 (staženo 20. 3. 2024).

Rapport N° 263 (2020-2021) de Mme Laurence Rossignol, fait au nom de la commission des affaires sociales, déposé le 13 janvier 2021, *Sénat*,
<https://www.senat.fr/rap/120-263/120-263.html> (staženo 20. 3. 2024).

Renforcement du droit à l'avortement, 2ème lecture – Assemblée Nationale,
https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/dossiers/renforcement_du_droit_a_lavortement?etape=15-SN1 (staženo 20. 3. 2024).

Renforcement du droit à l'avortement, 2ème lecture – Sénat,
https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/dossiers/renforcement_du_droit_a_lavortement?etape=15-SN2 (staženo 20. 3. 2024).

Renforcement du droit à l'avortement – Résultat des travaux de la commission n° 375 (2021-2022) déposé le 20 janvier 2022, <https://www.senat.fr/leg/pp121-375.html> (staženo 20. 3. 2024).

Renforcement du droit à l'avortement, Nouvelle lecture – Assemblée Nationale,
https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/dossiers/renforcement_du_droit_a_lavortement?etape=15-AN1 (staženo 20. 3. 2024).

Renforcement du droit à l'avortement, Nouvelle lecture – Sénat,
https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/dossiers/renforcement_du_droit_a_lavortement?etape=15-SNNLEC (staženo 20. 3. 2024).

Renforcement du droit à l'avortement, Lecture définitive – Assemblée Nationale, https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/dossiers/renforcement_du_droit_a_lavortement?etape=15-ANLDEF (staženo 20. 3. 2024).

XVIe législature – Congrès 2024, Séance du lundi 04 mars 2024, <https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/16/comptes-rendus/seance/congres-2024/seance-du-lundi-04-mars-2024> (staženo 9. 3. 2024).

Analyse du Scrutin no 1, [https://www2.assemblee-nationale.fr/scrutins/detail/\(legislature\)/16/\(num\)/c1](https://www2.assemblee-nationale.fr/scrutins/detail/(legislature)/16/(num)/c1) (staženo 9. 3. 2024).

Sekundární zdroje

Abortion. Key facts. 25. 11. 2021. *World Health Organization*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abortion> (staženo 2. 3. 2024).

„Allongement du délai de recours à l'IVG: une loi insuffisante face à des problèmes d'accès persistants“, *L'VSL*, 15. 11. 2020, <https://lvsl.fr/allongement-du-delai-de-recours-a-livg-une-loi-insuffisante-face-a-des-problemes-dacces-persistants/> (staženo 5. 4. 2024).

Atay, Hazal. „Durant la pandémie les téléconsultations pour IVG ont explosé, et ce n'est pas uniquement à cause du virus“, *The Conversation*, 23. 8. 2021, <https://theconversation.com/durant-la-pandemie-les-teleconsultations-pour-ivg-ont-explose-et-ce-nest-pas-uniquement-a-cause-du-virus-165928> (staženo 3. 10. 2023).

Atay, Hazal, Perivier, Helene, Gemzell-Danielsson, Kristina, Guilleminot, Jean, Hassoun, Danielle, Hottois, Judith, Gomperts, Rebecca, Levrier, Emmanuelle. „Why women choose at-home abortion via teleconsultation in France: drivers of telemedicine abortion during and beyond the COVID-19 pandemic“, *BMJ Sexual & Reproductive Health*, Volume 47, Issue 4 (28. 7. 2021), <https://srh.bmj.com/content/familyplanning/47/4/285.full.pdf?with-ds=yes> (staženo 20. 11. 2023).

Bassets, Marc. „Francia se pone al frente de la defensa mundial de la libertad de abortar al consagrarla en su Constitución“, *El País*, 4. 3. 2024, <https://elpais.com/sociedad/2024-03-04/francia-se-pone-al-frente-de-la-defensa-mundial-de-la-libertad-de-abortar-al-consagrarla-en-su-constitucion.html#?rel=mas> (staženo 6. 3. 2024).

Breton, Didier, Belliot, Nicolas, Barbieri, Magali. „L'évolution démographique de la France: Moins de naissances, de mariages et de migrations, plus de décès ... la Covid-119 bouleverse la dynamique de la population française“, *Population*, Vol. 76, No. 4 (2021), pp. 577-638, <https://www.jstor.org/stable/27185469?seq=1> (staženo 3. 2. 2024).

Cimbidhi, Eloïse. „Réforme de la Constitution: une large majorité de Français pour revoir les règles du référendum“, *Le Figaro*, 5. 10. 2023, <https://www.lefigaro.fr/politique/reforme-de-la-constitution-une-large-majorite-de-francais-pour-revoir-les-regles-du-referendum-20231005> (staženo 8. 2. 2024).

Devienne, Romy. „Allongement du délai de l'IVG: Macron tente de saboter la mesure approuvée à l'Assemblée“, *Révolution Permanente*, 1. 12. 2021, <https://revolutionpermanente.fr/Les-deputes-approuvent-l-allongement-du-delai-de-l-IVG-malgre-l-opposition-de-Macron-et-la-droite> (staženo 3. 2. 2024).

Drago, Guillaume. „L'inscription du droit à l'IVG dans la Constitution est-elle utile?“, 1. 11. 2023, *Le club des juristes*, <https://www.leclubdesjuristes.com/opinion/ivg-conseil-constitutionnel-1296/> (staženo 2. 2. 2024).

Elkaim, Olivia. „Augmentation du nombre de l'IVG: «On sent une réticence des jeunes femmes vis-à-vis de la contraception médicale», *La Vie*, 29. 9. 2023, <https://www.lavie.fr/actualite/societe/augmentation-du-nombre-divg-on-sent-une-reticence-des-jeunes-femmes-vis-a-vis-de-la-contraception-medicale-90636.php> (staženo 15. 2. 2024).

Groce, Bernard, Vaillant, Gauthier. „Avortement, le coup de frein surprise d'Emmanuel Macron“, *La Croix*, 2. 7. 2021, <https://www.la-croix.com/Sciences-et-ethique/Avortement-coup-frein-surprise-dEmmanuel-Macron-2021-07-01-1201164295> (staženo 1. 3. 2024).

Guillaume, Agnès, Rossier, Clémentine a Reeve, Paul. „Abortion Around the World An Overview of Legislation, Measures, Trends, and Consequences“, *Population*, Vol. 73, No 2 (2018), pp. 217-306, <https://www.jstor.org/stable/26588982?searchText=Israel+Nisand%2C+Luisa+Ara%3%BAjo-Attali%2C+Anne-Laure+Schillinger-Decker&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3DIsrael%2BNisand%252C%2BLuisa%2BAra%25C3%25BAjo-Attali%252C%2BAnne-Laure%2BSchillinger->

Decker&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Ac850f271f5e53cd3732dffffdb0e8e725&seq=57 (staženo 8. 12. 2023).

Hennette-Vauchez, Stéphanie, Roman, Diane a Slama, Serge. „Pourquoi et comment constitutionnaliser le droit à l’avortement“, *La Revue des Droits de l’Homme*, 7/2022, <https://journals.openedition.org/revdh/14979> (staženo 4. 2. 2024).

Hidalgo, Clara. „Droit à l’avortement: 81 % des Français favorables à son inscription dans la Constitution“, *Le Figaro*, 5. 7. 2022, <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/droit-a-l-avortement-81-des-francais-favorables-a-son-inscription-dans-la-constitution-20220705> (staženo 3. 1. 2024).

de Chalup, Anne-Laure. „Decryptage. Pourquoi le nombre de l’IVG a battu un record avec 234 300 actes“, *La Depeche*, 4. 2. 2024, <https://www.ladepeche.fr/2024/02/04/decryptage-pourquoi-le-nombre-divg-a-battu-un-record-avec-234-300-actes-11734400.php> (staženo 15. 2. 2024).

Chaperon, Sylvie. „Manifeste des 343.“ *France Mémoire*. <https://www.france-memoire.fr/manifeste-des-343/> (staženo 24. 11. 2023).

INA Politique, „1974: Le discours de Simone Veil sur l’IVG à l’Assemblée Nationale“, YouTube, 26. 11. 1974, <https://www.youtube.com/watch?v=45MOc6PYoY8> (staženo 24. 11. 2023).

„IVG dans la Constitution: Emmanuel Macron annonce un projet de loi“, *Le Point*, 29. 10. 2023, https://www.lepoint.fr/societe/ivg-dans-la-constitution-emmanuel-macron-annonce-un-projet-de-loi-29-10-2023-2541193_23.php#11 (staženo 10. 2. 2024).

„IVG dans la Constitution: Emmanuel Macron a-t-il les moyens de rassembler suffisamment de voix au Parlement?“, *Radio France*, 30. 10. 2023, https://www.francetvinfo.fr/societe/ivg/ivg-dans-la-constitution-emmanuel-macron-a-t-il-les-moyens-de-rassembler-suffisamment-de-voix-au-parlement_6153717.html (staženo 10. 2. 2024).

Kraus, François, Lasserre, Hugo, Aubin, Adélie. „Regards croisés France / États-Unis sur le droit à l’avortement et sa constitutionalisation“, 28. 11. 2022, https://www.partir-a-new-york.com/wp-content/uploads/2022/11/Rapport_Ifop_PartirANewYork-IVG.pdf (staženo 2. 3. 2024).

Le Guen, Mireille, Roux, Alexandra, Rouzaud-Cornabas, Mylène, Fonquerne, Leslie, Thomé, Cécile, Ventola, Cécile. „Cinquante ans de contraception légale en France: diffusion, médicalisation, féminisation.“, *Population & Sociétés*, Numéro 549, Novembre 2017, https://www.ined.fr/fichier/s_rubrique/27050/549_ang_population.societes.novembre2017.contraception.fr.pdf (staženo 28. 12. 2023).

Le Pourhiet, Marie. „Faut-il inscrire l'IVG dans la Constitution? Une professeur de droit répond“, *YouTube*, <https://www.youtube.com/watch?v=D9B9RBksJdo> (staženo 1. 3. 2024).

Les moments forts de la cérémonie de scellement de l'IVG dans la Constitution, *YouTube*, 8. 3. 2024, <https://www.youtube.com/watch?v=Zv7L1A0dWAY> (staženo 5. 4. 2024).

„Les sage-femmes peuvent désormais pratiquer l'IVG instrumentale“, *Service Public*, 18. 12. 2023, <https://www.service-public.fr/particuliers/actualites/A16989> (staženo 20. 12. 2023).

Levade, Anne. „Inscrire le droit à l'avortement dans notre Constitution, une proposition ni justifiée ni pertinente – Par Anne Levade, professeur de droit public à l'Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne, membre du Club des juristes“, *Le club des juristes*, 27. 6. 2022, <https://www.leclubdesjuristes.com/societe/inscrire-le-droit-a-l'avortement-dans-notre-constitution-une-proposition-ni-justifiee-ni-pertinente-par-anne-levade-professeur-de-droit-public-a-luniversite-paris-1-pantheon-sorbonne-membre-du-c-908/> (staženo 2. 1. 2024).

Mathieu, Bertrand. „CONTRE – Inscription de l'IVG dans la Constitution: le fantasme d'un retour en arrière“, *Le club des juristes*, 31. 2. 2024, <https://www.leclubdesjuristes.com/dossiers/ivg-constitution/contre-inscription-de-livg-dans-la-constitution-le-fantasme-dun-retour-en-arriere-4641/> (staženo 2. 3. 2024).

Mathieu, Marie. „L'avortement en France: du droit formel aux limites concrètes à l'autonomie des femmes“, *Droit et société*, 2022/2, p. 335 – 355, <https://www.cairn.info/revue-droit-et-societe-2022-2-page-335.htm&wt.src=pdf> (staženo 24. 11 2023).

Mathieu, Marie, Ruault, Lucile. „Prise en charge et stigmatisation des avortantes dans l'institution médicale: la classe des femmes sous surveillance“, *Politix*,

2014/3, (No 107), <https://www.cairn.info/revue-politix-2014-3-page-33.htm> (staženo 20. 1. 2024).

Mouton, Stéphane. „IVG dans la Constitution: pourquoi une «liberté» et non pas un «droit»?“, *Le club des juristes*, 27. 2. 2024, <https://www.leclubdesjuristes.com/dossiers/ivg-constitution/ivg-dans-la-constitution-pourquoi-une-liberte-et-non-pas-un-droit-4936/> (staženo 2. 3. 2024).

„Nombre d'interruptions volontaires de grossesse (IVG) par mois en France entre 2019 et 2021, selon le lieu“, *Statista*, <https://fr.statista.com/statistiques/507926/nombre-avortements-lieu-medical-acte-france/> (staženo 20. 2. 2024).

Poirier, Agnès. „The moment that electrified France – and could push forward abortion rights around the world“, *The Guardian*, 6. 3. 2024, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/mar/06/france-abortion-rights-emmanuel-macron> (staženo 9. 3. 2024).

„Polsko trápí demografická krize, do půlky století mohou ubýt miliony obyvatel“, *ČT24*, 18. 3. 2024, <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/polsko-trapi-demograficka-krize-do-pulky-stoleti-mohou-ubyt-miliony-obyvatel-347227> (staženo 10. 4. 2024).

Poussielgue, Grégoire. „Emmanuel Macron veut intégrer la liberté de recourir à l'IVG dans la Constitution“, *Les Echos*, 8. 3. 2023, <https://www.lesechos.fr/politique-societe/emmanuel-macron-president/emmanuel-macron-veut-integrer-la-liberte-de-recourir-a-livg-dans-la-constitution-1913380> (staženo 10. 2. 2024).

Rankin, Jennifer. „EU parliament elects anti-abortion Maltese MEP as president“, *The Guardian*, 18. 1. 2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/18/maltas-roberta-metsola-elected-eu-parliament-president> (staženo 9. 3. 2024).

Rapport relatif à l'accès à l'IVG, *Haut Conseil à l'Égalité entre les femmes et les hommes*, 7. 11. 2013, https://www.haut-conseil-egalite.gouv.fr/IMG/pdf/rapport_ivg_volet2_v10-2.pdf (staženo 8. 12. 2023).

Remez, Lisa, Mayall, Katherine, Singh, Susheela. „Global Developments in Laws on Induced Abortion: 2008 – 2019“, *International Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, Vol. 46, No 1 (2020), pp. 53-65, <https://www.jstor.org/stable/10.1363/46e0920?searchText=abortion+in+france&>

searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dabortion%2Bin%2Bfrance%26so%3Drel%26pagemark%3DeyJwYWdlIjoyLCJzdGFydHMiOnsiSINUT1JCYXNpYyI6MjV9fQ%253D%253D%26groupefq%3DWyJzZWYy2 (staženo 1. 3. 2024).

„Solennité et Marseillaise revisitée pour sceller l’IVG dans la Constitution“, *TV5 Monde*, 8. 3. 2024, <https://information.tv5monde.com/international/solennite-et-marseillaise-revisitee-pour-sceller-livg-dans-la-constitution-2713136> (staženo 9. 3. 2024).

Stetson, Dorothy M. „Abortion Law Reform in France“, *Journal of Comparative Family Studies*, Vol. 17, No. 3 (podzim 1986), 277-290, <https://www.jstor.org/stable/41601489> (staženo 24. 11. 2023).

Türk, Pauline. „Constitutionnaliser la liberté de recourir à l’interruption volontaire de grossesse: franchir le Rubicon“, *Le club des juristes*, 27. 2. 2024, <https://www.leclubdesjuristes.com/dossiers/ivg-constitution/constitutionnaliser-la-liberte-de-recourir-a-linterruption-volontaire-de-grossesse-franchir-le-rubicon-4951/> (staženo 2. 3. 2024).